

**T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SİVAS YÖRESİNDE YAYGIN 20 UZUN HAVANIN
ANALİTİK OLARAK İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem ELMAS

**Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Bilimler
Enstitü Bilim Dalı : Folklor ve Müzikoloji**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Sy. H. Selen ERGÖZ

EYLÜL - 2007

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİVAS YÖRESİNDE YAYGIN 20 UZUN HAVANIN
ANALİTİK OLARAK İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem ELMAS

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Bilimler
Enstitü Bilim Dalı : Folklor ve Müzikoloji

Bu Tez 17 / 09/ 2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Yrd.Doc.Sy.H.Selen ERGÖZ
Jüri Başkanı

Yrd.Doc.Dr.Türker EROĞLU
Jüri Üyesi

Yrd. Doc.Dr.M.Bedizel AYDIN
Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak esere atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde hiçbir şekilde tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Çiğdem ELMAS

17 -09- 2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
 BÖLÜM I: SİVAS TARİHİ VE COĞRAFYASI	
1.1. Sivas Tarihi	4
1.2. Sivas Coğrafyası	8
 BÖLÜM II: SİVAS İLİNDE GELENEKSEL MÜZİK KÜLTÜRÜNÜ OLUŞTURAN UNSURLAR	
2.1.Sivas İlinde Müzik Kültürü.....	10
2.2. Sivas'ta Düğün ve Kına Geceleri.....	12
2.3.Göç, Ayrılık, Ölüm ve Sevda Üzerine Yakılmış Türküler	13
2.4. Sivas Müziğinde Alevi-Bektaşî Geleneğinin Yeri	13
2.5. Sivas' ta Âşıklık Geleneği.....	14
2.6. Sivas Müziğinde İcrada Kullanılan Çalgılar.....	18
 BÖLÜM III: SİVAS HALK MÜZİĞİNDE UZUN HAVALARIN YERİ	
3.1. Halk Biliminde Uzun Hava Tanımları.....	20
3.2. Sivas Müzik Kültüründe Uzun Havaların Yeri....	22
3.3. Sivas'ta Görülen Uzun Hava Çeşitleri ve Ağızlar.....	24

BÖLÜM IV: SİVAS YÖRESİNE AİT 20 UZUN HAVANIN MÜZİKAL VE EDEBİ ANALİZİ

4.1. Başı Pare Pare Dumanlı Dağlar.....	30
4.1.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	32
4.1.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	33
4.2. Dala Mendil Bağladım.....	34
4.2.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	35
4.2.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	36
4.3. Geldi Güz Ayları.....	37
4.3.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	38
4.3.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	39
4.4. Asri Gurbet Harab Etmiş Köyümü.....	40
4.4.1.Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	41
4.4.2.Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	42
4.5. Aşağıki Mahlenin Alı Gelini.....	43
4.5.1.Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	44
4.5.2.Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	45
4.6. Bulut Gat Gat Olmuş.....	46
4.6.1.Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	47
4.6.2.Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	48
4.7. Kement Attın Koydun Beni Tuzağa.....	49
4.7.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	50
4.7.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	51

4.8. Ağ Deveyi Gatarlamış Gidiyor.....	52
4.8.1)Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	53
4.8.2)Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	54
4.9. Bir Seher Vaktinde	55
4.9.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	56
4.9.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	57
4.10. Ağ Gül Seni Camekanda Görmüşler.....	58
4.10.1. Eserin Söz Unsuru Bakımındanİncelenmesi.....	59
4.10.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	60
4.11) Penceresi Kara Boya.....	61
4.11.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	63
4.11.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	64
4.12) Eğer Benim İlen Gitmek Dilersen.....	65
4.12.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	66
4.12.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	67
4.13. Akşam Olur Güneş Gider Ay Gelir.....	68
4.13.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	70
4.13.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	71
4.14. Akşam Olur Gölge Düşer Kayıya.....	72
4.14.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	74
4.14.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	75

4.15. Durnalar	76
4.15.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	78
4.15.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	79
4.16. Şu Gurbet Ellerin Yeli Sert Olur.....	80
4.16.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	82
4.16.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	83
4.17. Üzüm Sepetini İndirdim Düze... ..	84
4.17.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	86
4.17.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	87
4.18. Kan Ağlıyor Erzincan'ın Dağları	88
4.18.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	90
4.18.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	91
4.19. Dağlar Ağardı Kardan.....	92
4.19.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	94
4.19.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	95
4.20. Mehralı Bey.....	96
4.20.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi.....	98
4.20.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi.....	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKLAR.....	104
EKLER	105
ÖZGEÇMİŞ.....	139

KISALTMALAR

U.H	: Uzun hava
T.H.M	: Türk Halk Müziği
T.R.T	: Türkiye Radyo Televizyonu
Bkz	: Bakınız

Title of the Thesis : Analytical Research of the 20 “Uzun Hava” which are prevalent in the Sivas Region.	
Thesis by: Çiğdem ELMAS	Consultant: Asso. Prof. H. Selen ERGÖZ
Date of Acceptance: 17/09/2007	Number of Pages : VII (Front section) + 104 (Thesis)+ 35(Attachments)
Folklore and Musicology: Department of Social Sciences	
The two most important elements which bear a nation's high quality of art are its past and values. Sivas, equipped with both of these is one of the unique cities which even in our day stand as an ambassador to culture. There are two basic elements which compose the forms in the Turkish folk music. One of them is “Kırk Hava”, the other being the “Uzun Hava”. It is an important cultural asset for our culture when the musical identity of Sivas is explored to find these two forms of our folk music. However, in this thesis only “Uzun Hava” has been chosen to be researched. The 20 “Uzun Hava”, pertinent to the region of Sivas have been selected and analyzed literarily and musicology wise. The aim in doing so is to express the importance of “Uzun Hava” in the Turkish Folk Music and to see that they are provided with being not lost within time by documenting them. With this aspect in mind, the thesis was prepared only by focusing on “Uzun Hava” variations available in the Sivas region. More than one hundred “Uzun Hava” were examined during the research stage of this thesis. They were available at the TRT (Turkish Radio Television) repertuary archives and those “Uzun Hava” that contained similar specifications were selected. Twenty “Uzun Hava” which showed differences in their main structures and which seemed to empower were taken as the bases. Again in the thesis it is shown that various sources were screened in order to establish the validity of the final scores claimed for the “Uzun Hava”s to substantiate their authenticity, all recordings were listened for verification. The result of the thesis is: Sivas exemplifies as a very importance source for the Turkish Folk Music. It became evident that the “Aşık” (Troubadour) music has been kept alive and the since the created works, especially the “Uzun Hava” is mostly common, more studies must be carried out in the name of music in this city. The geographical location, living conditions, economy, etc., has played an important role in the musical structure of the city and has caused variations. These variations are brought out in the cries of the people and in the “Uzun Hava”. The musical analysis shows that each of the melodic units expanding from motif to sections are concepts changeable in definition and function. As the “Uzun Hava” are in free rhythm, this enables the motifs to be separated and grasp of the subject easily. Also, the words being highly important in the expression of the melodies, literary analysis were made in support. The main aim of the thesis is to be able to shed light on the future studies. The main aim of the thesis is to be able to shed light on the future studies As the “Uzun Hava” are in free rhythm, this enables the motifs to be separated and grasp of the subject easily. Also, the words being highly important in the expression of the melodies, literary analysis were made in support. The main aim of the thesis is to be able to shed light on the future studies.	
Key words: Sivas, uzun hava, analysis	

Tezin Başlığı: “Sivas Yöresinde Yaygın 20 Uzun Havanın Analitik İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Çiğdem ELMAS	Danışman: Yrd.Doç.Sn.H.Selen ERGÖZ
Kabul Tarihi: 17/ 09/2007	Sayfa Sayısı: VII (ön kısım) + 104 (tez) + 35 (ekler)
Anabilimdalı: Sosyal Bilimler	Bilimdalı: Folklor ve Müzikoloji
Birçok ulusun üstün sanatlarını doğuran, taşıdıkları değer ve geçmişleridir. Sivas bu değerlere belgümüzde dahi bağlılık gösteren bir kültür elçisi konumundaki ender illerden birisidir. Türk Halk müziğinde formları oluşturan iki önemli öge vardır. Bunlardan birisi ”Kırık Havalar”, diğeri ise” Uzun Havalardır”. Sivas ‘ın müzikal kimliği incelendiğinde bu iki halk musikisi formunu bulmak müzik kültürümüz açısından önemli bir değerdir. Ancak bu tezde halk müziği formlarından sadece uzun havalar ele alınmıştır. Sivas’taki 20 tane uzun hava seçilerek, bunların Edebi ve Müzikal açıdan analizleri yapılmıştır. Buradaki amaç uzun havaların Türk Halk Müziğindeki önemini vurgulayarak bunları kaybolmadan belgelemek sureti ile yaşatılmasını sağlamak ve bu bağlamda tezi özele indirgeyerek Sivas yöresinde görülen uzun hava çeşitlerini anlatmaktır. Tezin araştırma aşamasında önce TRT repertuarındaki yaklaşık 50’nin üzerinde uzun hava incelenip, bunların içerisinde benzer özellikteki uzun havalar ayrıştırılmıştır. Ana hatları ile farklı yapılar sergileyen ve Sivas Uzun havalarında en çok hakimiyet gösteren 20 tanesi seçilerek tez içerisinde kullanılmıştır. Yine tezde kullanım aşamasına gelinceye kadar bu uzun havaların notaya alımlarının doğruluklarının tespiti için çeşitli kaynaklar taranmış, kayıtlar yoluyla dinlenerek teyit edilmiştir. Kayıt ve notalardaki eksiklikler tamamlanmıştır. Bu tezden edinilen bilgiler doğrultusunda elde edilen sonuç şudur: Sivas ili, Türk Halk Müziği için önemli bir kaynak niteliği göstermektedir. Âşık müziğinin canlı olarak yaşatıldığı, bundan ortaya çıkan eserlerin, özelliklede uzun havaların çok görüldüğü bu ilde müzik adına daha fazla çalışılması gerektiği netlik kazanmıştır. Bulunduğu coğrafi konum, yaşam şartları, ekonomi v.b sebepler, şehrin müzikal yapısında çeşitliliğe sebep olmuş ve bu çeşitlilik halkın feryatlarında, Uzun havalarında ortaya konmuştur. Yapılan Müzikal analizlerde motifden bölüme kadar genişleyen melodik birimlerin her biri, müziğimizi incelerken işlevi ve tanımı değişebilecek kavramlardır. Uzun havalar serbest ritimde olduklarından, bu motiflerin ayrıştırılması konunun ve eserlerin daha iyi kavranmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda söz unsuru da melodik ifadeye katkısı bakımından çok önemli olduğundan edebi analizlerle de bu desteklenmiştir. Tezin uzun havalar hakkında ileride yapılacak çalışmalara bir ışık tutması en büyük amaçtır.	
Anahtar kelimeler: Sivas, uzun hava, analiz.	

ÖNSÖZ

Sivas, halk musıkîsi anlamında TRT repertuarında birçok esere kaynak olmuş bir ildir. Âşık geleneğinin yaşatıldığı, saz ve sözün adeta bir ibadet şeklinde karşılandığı bu ilin müzikal yapısının ve özellikle de uzun havalarının mutlaka daha ayrıntılı ve yol gösterici biçimde araştırılması gerektiğini düşünerek böyle bir çalışmada bulundum. Bu çalışmayı yaparken Sivas'ın memleketim olmasının da araştırmalarımnda önemli bir faktörü oluşturduğunu açıkça ifade etmek isterim. Bu konuda ne kadar çalışma yapılsa yapılsın, üretim devam ettiği sürece eksikliklerin bitmeyeceğinin farkında olarak yaptığım bu araştırmanın benden sonraki tez çalışmalarına kılavuz niteliği taşımasını diliyorum.

Başta tez danışmanlığımı üstlenen, özellikle analiz konusunda bana yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd.Doç.Sy. H.Selen ERGÖZ'e, araştırmacı ve çalışkan kişiliğini kendime örnek aldığım, notaların ve kayıtların derlenip toparlanmasında çok büyük yardımları olan TRT İstanbul Radyosu Ses Sanatçısı Sayın Ahmet Turan ŞAN hocama, bu konularda kendime güvenimi sağlayan, bilgisi ve sevecenliği ile destek olan sayın hocam Öğr.Gör. Süleyman ŞENEL'e teşekkürlerimi arz ederim.

Çiğdem Elmas

17-09-2007

GİRİŞ

Uzun Havalar, Türk Halk Müziği içerisinde önemli bir yere sahip, çoğunlukla serbest ritimli, dizisi ve dizi içerisindeki seyri belli olan, dil ve müzikal açıdan yöre özellikleri taşıyan genelde kalıp ezgilerden oluşmuş önemli bir formdur. Birçok yörenin müziğinin doğması ve gelişmesinde geçmişinin, coğrafi konumunun, iklim yapısı ve kültürel değerlerinin etkisi büyüktür. Sivas ili, folklor açısından oldukça zengin ve özgün bir şehirdir. Anadolu'nun eski ve önemli şehirlerinden biri olması, birçok devlet ve beyliğe iskân yeri oluşu sebebi ile çeşitli insan topluluklarını bünyesinde barındırıp, onların kültürlerine tanık olmuş, bu izler ise şehrin bugünkü kültürel ve müzikal yapısında çeşitliliğe sebep olmuştur. Bu çeşitlilikten Sivas'ta görülen uzun havalar da nasiplenmiş, farklı ses sahalarını içeren özellikte örnekler saptanmıştır. Bu örneklerin daha yakından ve ayrıntılı bir şekilde incelenmesi adına tezin konusu "Sivas Yöresinde Yaygın 20 Uzun Havanın incelenmesi" olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

İncelenen 20 uzun hava genel hatları ile Sivas'ta görülen bütün uzun hava çeşitlerinden örnekler teşkil eder niteliktedir. Bu araştırmanın amacı; Sivas'ta ses sahası ve edebi özellikleri bakımından farklı yapı ve karakterdeki uzun havaların saptanması, bunların müzikal ve edebi özelliklerinin incelenerek çevre yörelerdeki uzun hava tür ve çeşitleri ile benzerliklerinin, etkileşimlerinin yazılarak belgelendirilmesidir. Bu sayede ilin müzikal kimliğini oluşturan unsurlar daha da belirginleştirecek ve kaybolmaya yüz tutmuş bu form, belgeler ve kayıtlar yolu ile incelenip notaya alınmak sureti ile kalıcı hale getirilecektir. Diğer bir amaç ise, bundan sonraki çalışmalara da ışık tutması ve uzun havaların yöresel üsluplar içindeki en önemli yapı taşları olduğunun bilincinin ortaya çıkmasıdır. Zira halk müziğinde eserlerin, özellikle de uzun havaların notaya alınması konusu son zamanlarda üzerinde az çalışılan bir konu olmasından dolayı, derlenen birçok eser TRT veya özel arşivlerde sadece ses ve görüntü kaydı olarak bulunmaktadır. Konservatuarlar gibi nota ile eğitim yapan kurumlarda uzun havaların notalarının olmayışı zaman zaman öğrenmede zorluklara yol açmaktadır. Bu anlamda yardımcı olması adına Sivas yöresinin yaygın uzun havaları tez içerisinde notaları ve analizleri ile yer almaktadır.

Araştırmanın Kapsamı

Tezin konu belirleme aşamasında göz önünde tutulan ilk faktörler bu konunun halk musikisi adına önemi, orijinalliği olup olmadığı ve en önemlisi araştırmacının ilgi sahasına girip girmediği üzerine düşüncelerdir. Bu düşüncelerle konunun saptanmasının ardından önce yazılı kaynaklardan tarama yöntemi ile tespit edilebildiği kadar uzun havalar ve Sivas ili hakkında bilgiler toparlanmıştır.

Yazılı metinlerin oluşturulmasının ardından mevcut notalar, ses kayıtlarının tespiti ile tek tek dinlenmiştir. Bu sayede mevcut notaların doğruluğu teyit edilmiş, bulunan eksiklikler yeni notalama işlemi ile giderilmiştir. Notaları olmayan, sadece ses kayıtlarında mevcut diğer uzun havaların notaya alınma işlemleri için kayıtlar birkaç ses kaydı örneği arasından gözlem ve mülakatlar yolu ile ayrıştırılarak notalanmıştır. Notalama işleminin ardından eserlerin söz ve müzikal incelemeleri analiz yöntemi ile yapılmıştır. Müzikal analizlerde uzun havalar müzik cümleleri, motifler ve cümlecikler şeklinde ayrılarak motif ve bölmeler Yunan harfleri ile, cümle ve bölümler ise Latin harfleri ile simgelenmiştir. Edebi incelemelerde ise cümle yapısı, eserlerin kuruluş biçimleri, kullanılan edebi tarzları ve ölçü birimleri incelenmiş, sonuçlar sistematik olarak not edilmiştir.

Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar

Uzun havalar belgelendirilmeleri açısından incelendiğinde halk müziğinin zor yapı taşlarından birisidir. Usul ve ölçü içermeyişi, her söyleyenin kendisinden bir şeyler katarak yorumlayışı notalama işleminde de zorluklara sebep olmaktadır.

Araştırma esnasında en sık rastlanılan problem uzun havaların aynı yöre insanı olan birçok kişi tarafından farklı icra edilmesidir. Bu yüzden notası mevcut olmayan eserlerde ilk ağızdan okuyanın tespitinin yapılması sıkıntı yaratan bir durum olmuştur.

Diğer problem ses kayıtlarının kalitesidir. Zaman zaman yorumcunun ne dediği anlaşılamamakta, buda eserin notaya alınmasında, özellikle sözleri anlama bakımından zorluk yaratmaktadır. Hali hazırda bulunan notaların doğruluğunun tespiti için de yine

mümkün olduğunca kaynağına, yani ilk okuyan veya ona en yakın yorumu seslendirmiş olan icracılar araştırılmıştır.

Bu tür araştırmaların yapılmasının T.H.M için oldukça önem arzettiği bilinmektedir. Nitekim müzik insan davranışlarını ve kültürel yapının bütün unsurlarını içermektedir. Müziğin yapı taşları olan türkülerin ve uzun havaların öğrenilmesi ve aktarılması kültürün sürekliliği ve devamı için önemli ve gerekli bir olgudur. Bunu yapma görevi ise araştırmacılara, bilinçli yorumcu ve eğitmenlere düşmektedir. Bunların öğrenilerek ve öğretilerek Türk kültürünün en önemli öğelerinden birisi olan halk musıksinin devam etmesi en büyük temennimizdir. Bu temenninin gerçekleşmesi içinde tüm zorluklar aşılmalı, özellikle TRT arşivlerinde terk edilmiş notaları olmayan, sadece ses kayıtlarından ibaret eserler biran önce gün yüzüne çıkarılmalı ve halk müziği adına insanlara sunulmalıdır.

BÖLÜM I : SİVAS TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1. Sivas Tarihi

Sivas, Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Sivas topraklarında tarihin ilk dönemlerinden bugüne kadar çeşitli medeniyetler ve devletler hakimiyetlerini sürmüşlerdir. Bir yerleşim bölgesi olarak ilk çağlara kadar uzanan Sivas'ta, geçmişte Hititler, Romalılar, Bizanslılar hakim olmuştur. Sultan Alparslan'ın Anadolu'yu fethi ile birlikte Türklerin eline geçerek bugünlere kadar gelen ve hiçbir yabancı ülkenin esaretinde kalmayan şehir, Türk devletleri olarak zamanla Danişmentlilerin, Selçukluların, Kadı Burhanettin ve Osmanlıların yönetimine girmiştir (Sivas 2002, s. 52).

Kapadokya tarihi içerisinde Sivas

Sivas'ın eski bir yerleşim merkezi olmasına rağmen ne zaman ve kimler tarafından kurulduğuna dair kesin bilgiler mevcut değildir. Bugün şehir merkezi, ilçe ve köylerinde yapılan çeşitli arkeolojik kazı ve araştırmalarda edinilen bilgiler bulunan höyük ve eski şehir harabeleri, Sivas'taki yerleşimin tarihin ilk dönemlerinden itibaren başladığını göstermektedir. Bu dönemlere ait yeterli aydınlatıcı araştırmalar yapılmamış olduğundan Sivas'ın tarihini Anadolu'nun büyük bir bölümünü kapsayan Kapadokya tarihi içerisinde incelemek gerekmektedir.

Kapadokya tarihine bakıldığında Sivas'ın, M.Ö.2000 yıllarına kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğunu, yerleşim merkezi olarak kullanıldığını ve Eti hakimiyetinin sınırları içerisinde kaldığı görülmektedir. Sivas ve çevresinde yapılan çeşitli savaşlar yüzünden şehir çeşitli medeniyetlerin eline geçmiş, M.S.17'de Roma kralı Tiberius Sivas'ı ele geçirmesi şehir Roma İmparatorluğu egemenliğine girmiş ve "Eyalet-i Rum" olmuştur (Sivas 2002,54).

Roma ve Bizans Dönemi

Roma İmparatoru Tiberius, Sivas ve bölgesini ele geçirdikten sonra halka ağır vergiler koymuştur. Ancak M.S.18'de yeni atanan Roma Valisi bu durumu hafifleterek, büyük

ölçüde imar hareketine başlamış, Sivas Kalesi yeniden onarılmıştır. Romalılar, Pont krallığını egemenliklerine aldıktan sonra şehrin yönetimini Pont krallığına bırakmışlardır. Böylece Sivas yaklaşık 500 yıl Pontus Krallığı yönetiminde kalmıştır.

395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması nedeni ile Sivas'ta Doğu Roma İmparatorluğu "Bizans" sınırları içinde kalmıştır. Bu dönemde Sivas önemli üç askeri bölgeden birinin merkezi olmuştur. Bizans döneminde dikkate değer olaylardan birisi 1020'li yıllarda Sivas'ın doğuda başka bir şehirle takas edilmesidir. Bu yıllar Batıya yönelen Türk akınlarının Anadolu kapılarını dövmeye başladığı yıllardır. Bu akınlar sırasında, kuzeyde Ermeni Krallığının başkenti Ani'ye, güneyde Van-Ahlat'a kadar inilir. Kuzeyden güneye uzanan bu şeritte o yıllarda Ermeniler yaşamaktadır. Fakat gittikçe artan Türk akınlarına karşı koyamayan Ermeni Kralı Senekerim, Bizans Kralı II. Basil'e başvurarak Van Gölü yöresindeki Vaspuragan Eyaletini 1021 yılında Sivas şehri ile geçici olarak takas eder. Kral hanedanı ve 14 bin civarındaki vatandaşı ile buraya yerleşir. Fakat kısa süre sonra kral bağımsızlığını ilan ederek Sivas'ı başkent yapar. Bu da Bizanslılar ve Ermeniler arasında çatışmaya sebep olur. Bizans İmparatoru Nikeforos tarafından şehir yeniden Bizanslıların eline geçer. Türklerin Anadolu içlerine sürekli akınları sonunda Alparslan'ın kardeşi Yakuti Bey 1059 yılında Sivas'ı ele geçirir. Ancak 1061 yılında şehir tekrar Bizanslıların hakimiyetine girer (Sivas 2002, 55).

Danışmentliler Dönemi

Sivas'ta ilk kurulan Türk Devleti Danışmentli Devletidir. Alparslan, Malazgirt Savaşında Bizans İmparatoru Romanos Diogenos'u esir alıp savaşı kazandıktan sonra, Anadolu'nun çeşitli bölgelerini komutanları arasında pay ederek onları fetihle görevlendirdi. Bu pay işleminde Sivas ve bölgesi Danışment Gazi ve yeğeni Kutalmışoğlu Süleyman Şah'a düştü. Danışment Gazi 1075 yılında Sivas'ı ele geçirdi ve sınırlarını genişletti. Sultan Alparslan'ında emri ile bu bölgelerin idaresi Danışment Gazi'ye bırakıldı. Böylece Danışment Gazi, Sivas'ı başkent yaparak Danışment Devletini kurdu. Danışment Gazi'nin ölümünden sonra taht kavgaları yüzünden Danışment Devleti üçe bölündü. Sivas Melik Muhammet'in kardeşi Yağıbasan'da kaldı ancak taht kavgaları devam etti. Tüm bu olaylar üzerine 1174 yılında Danışmentli Devleti II. Kılıçarslan tarafından yıkılarak Sivas Anadolu Selçuklu Devleti'nin yönetimine girdi (Sivas 2002, 56-57).

Selçuklular Dönemi

Sivas Tarihindeki en görkemli dönemini Anadolu Selçuklular döneminde yaşamıştır. O dönemde Sivas, ticaret, ilim ve politik güç açısından Konya'dan sonraki ikinci güç konumundadır. Her şeyden önemlisi Sivas, doğu-batı, kuzey-güney arasında bir yol kavşağıdır. Halep, Bağdat, Elbistan ve Kayseri yoluyla gelen ticaret kervanları Sivas'ta toplanıp, Sinop ve Samsun limanı ile Kırım'a gitmektedir. Konya ve Kayseri'den gelen kervan Erzincan, Erzurum yoluyla Tebriz'e gitmektedir. Bu yıllarda Sivas bir ticaret merkezi konumuna gelmiş, çeşitli ülkelerin konsoloslukları bulunmaktadır. Tüccarının bolluğu ve yol güvenliği açısından hanlar, kervansaraylar ve köprüler ile bayındırlık hizmeti üst düzeye yükselmiştir. Ayrıca bir eğitim merkezi olan Sivas yine Selçuklular döneminde başta tıp olmak üzere, astronomi ve dini ilimler alanında büyük ilerlemeler sağlamıştır. Çifte Minare, Şifahîye, Buruciye gibi çok sayıda medrese bu devrin eserleridir. Selçuklulardan sonra Sivas kısa bir dönem Beylikler dönemi geçirmiştir, ancak bu dönem Sivas üzerinde büyük etkileri olmayan kısa bir dönemdir (Sivas 2002, 57-58).

Osmanlı Dönemi

1398 yılında Yıldırım Beyazıt Han tarafından Osmanlı topraklarına katılan Sivas'ta bu dönem içerisinde yaşanan en büyük hadise Timur İstilasıdır. Bu istila sonrası Anadolu'nun en önde gelen şehri olan Sivas yıkılıp harap olmuş ve maalesef bir daha eski görkemine kavuşamamıştır. Bir nevi Osmanlı'nın gerile dönemi Sivas'ında gerileme dönemi olmuştur. Sıkça değişen Valiler, uzun süren savaşlar ve devlet yönetiminden kaynaklanan zafiyetler gelişmeyi engellemiştir.

Ancak zaman zaman gelen valilerin kişisel gayretleri Sivas'a güzel şeyler de kazandırmıştır. Örneğin Halil Rıfat Paşa'nın gayretli çalışmaları bayındırlık alanında Sivas'a önemli eserler kazandırmıştır. Sivas Vilayet Konağı, Jandarma Alay Komutanlığı Binaları, Eğri Köprü bu devrin eserleridir. Ayrıca yol yapımına büyük önem verilmiş, Sivas-Koyulhisar-Ordu, Sivas-Malatya, Sivas-Tokat yolları bu dönemde yapılmıştır (Sivas 2002, 60-61).

Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet öncesi dönemlerinde Sivas birçok devletin hakimiyeti altına girmiş, birçoğuna başkentlik yapmış bir şehirdir. Sivas, 1864 yılında vilayet yapılmış, kendisine Amasya, Tokat, Şebinkarahisar sancakları bağlanmıştır. 93 savaşıdan Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar gerek dışarıdan içeriye, gerekse içerden dışarıya bazı göçler olmuştur. Çerkez olarak Kars tarafından bazı göçmenler gelmiş, bunların çoğu Şarkışla kazası dahilinde iskan edilmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı öncesi Sivas vilayeti, Amasya Livası, Tokat livası, Karahisar-ı Şark-i Livası olup, merkezler, Sivas- Amasya, Tokat ve Şebinkarahisar'dı. Milli Mücadelede önemli bir görev üstlenen Sivas'tan 1922 yılında sancakların kaldırılması üzerine Amasya, Tokat, Şebinkarahisar sancakları ayrılıp bağımsız birer vilayet olmuşlar. Bu yeni düzenleme ile Sivas, 28480 bin kilometre karelik bir alan içerisinde 10 ilçesi, 32 bucağı, 26 belediyesi, 14 kasabası, 1281 köyü ve 768 mezrası olan bir vilayet durumuna gelmiş. Sivas Cumhuriyetin kurulmasında önemli kararların alındığı bir şehirdir. Sivas kongresi ve burada alınan kararlar Türkiye için bir dönüm noktası özelliği taşımaktadır. Zira Sivas'ın buna ev sahipliği yapması çok önemli ve göz ardı edilemeyecek niteliktedir. Burada alınan kararlar TBMM iktidarına ve Cumhuriyet rejimine geçişin temelini oluşturmaktadır. Sivas kongresi ile bir milletin kurtuluşunu hazırlayan kararlar verilmiştir (Sivas 2002, 62-65).

Sivas görüldüğü gibi tarihte önemli bir yerleşim merkezidir. Bu özelliğinden dolayı birçok Türk boyuna ve kültürüne beşiklik etmiştir. Ancak geçen zaman içerisinde iktisadi açıdan devamlı gerilemiş ve bugün Türkiye'de en çok göç veren iller arasında yerini almıştır.

Genel anlamıyla tarihten bu güne bakıldığında Sivas'ın birçok devlete başkent olması ve bulunduğu coğrafi konum ve stratejik bir bölge olması bu şehrin kültürünü de o ölçüde beslemiştir. Tarihten bu yana Sivas'ın yetiştirdiği ve hala da yetiştirmeye devam ettiği birçok halk ozanı vardır. Diğer bölümlerde bunlar ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

1.2. Sivas Coğrafyası

İç Anadolu'nun doğusunda, Kızılırmak ovasının kuzey kısmında kurulmuş olan Sivas şehri 1285 metre yüksekliğinde olup, oldukça sert ve soğuk bir iklime sahiptir. 28.488 km²'ilk yüzölçümüyle, Türkiye'nin toprak bakımından ikinci büyük ilidir. İl topraklarının Kızılırmak havzasına giren bölümünde Karadeniz iklimi, Fırat Havzasına giren bölümde ise, Doğu Anadolu iklimi egemendir. İl alanı kuzeyden Kelkit Vadisi, Doğudan Köse Dağlarının uzantıları Kuruçay Vadisi ile Yama Dağı, güneyden Kulmaç Dağları, tahtalı Dağlarının uzantıları ve Hezanlı Dağı, batıdan Karababa, Akdağı ve İncebel dağları ile çevrilidir.

İdari açıdan ise, kuzeyden Giresun, Ordu ve Tokat, doğudan Erzincan, güneyden Malatya, Kahramanmaraş ve Kayseri, batıdan ise Yozgat ile komşudur. İç Anadolu'nun yüksek platoları üzerinde başlayan ve doğuya yükselen il alanı, Kuzeydoğu ve Güneydoğuda dağlık ve sarp bir kesimle son bulmaktadır.

Genel olarak dağlık ve yüksek bir plato üzerinde kurulmuş bir şehirdir. Dağlar, bu dağlar arasında vadiler, çukurlardan oluşan ovalar ve dağların aşınması ile oluşan yüksek platolar ilin başlıca yüzey şekillerini oluştururlar.

Sivas, akarsu bakımından oldukça zengindir. Ancak bu akarsulardan vadilerin dar ve derin olması nedeniyle yeteri kadar yararlanılamaz. Kızılırmak, Kelkit çayı, Tozanlı çayı, Çaltı, Tohma çayları, Tödürge gölü, Hafik gölü, Gürün Gökpinar gölleri önemli su kaynaklarıdır.

Sivas'ın karasal bir iklimi vardır. Kışları soğuk ve sert geçer, genelde kış aylarında bol kar yağışı görülür ve ortalama 3-5 ay karla örtülüdür. Yazları sıcak ve kurak, ilkbahar ve sonbahar ayları yağmurlu geçer. Her ne kadar kışlar soğuk geçse de, ilin kuzey bölümünde, "Koyulhisar ve Suşehri ilçelerinde" karasal iklimden tipik Karadeniz iklimine geçiş görülür. Bu bölgelerde, iç kesimlere göre havalar ılık geçer (www.Cumhuriyet.edu.tr/Sivas).

Yukarıdaki bu bilgiler incelendiğinde göze çarpan en önemli şeylerden birisi Sivas'ın bulunduğu yer ve etrafında bulunan komşu illeridir. Kuzeyine bakıldığında bir

Karadeniz yakınlığı, güneye doğru bir Doğu Anadolu komşuluğu, batısında ise Orta Anadolu illeri ile kesişmesi dikkat çekmektedir. Bunlar göz önüne alındığında Sivas'taki müzikal kültür çeşitliliğini anlamak biraz daha kolaylaşacaktır. Yer yer Karadeniz ritimleri görülen Sivas'ta, köylere ve doğuya doğru gidildikçe deyişlere, uzun havalara daha sık rastlanırken, Yozgat ve Kayseri bağlantılarının olduğu batıya doğru gelindiğinde bozlak dizisinde ezgilere çok sık olmamakla birlikte rastlamak mümkündür. Ama Sivas'ın müzikal kimliğinin büyük bir bölümünü daha çok merkezde olmayıp köylerinde yaşayan Alevi-Bektaşî ozanları ve onların okumuş oldukları deyişler oluşturmaktadır. Dağlık ve yüksek olan bu bölgelerde okunan ezgilerin kırık havaların yanı sıra, yine önemli bir çoğunluğunun da uzun hava şeklinde görüldüğünü TRT arşivleri incelendiğinde görmek mümkündür.

BÖLÜM II : SİVAS İLİNDE GELENEKSEL MÜZİK KÜLTÜRÜNÜ OLUŞTURAN ÖĞELER

2.1. Sivas İlinde Müzik Kültürü

Sivas İç Anadolu bölgesinde yer alan, bulunduğu coğrafi konum sebebi ile hem kültürel hem de sosyal anlamda zenginlikler içeren bir şehirdir. Şehrin yer yer Karadeniz, yer yerde Orta Anadolu ve Doğu Anadolu illeri ile kesişmesi müzik kültürü yönünden de çeşitliliğe sebep olmuştur. Örneklemek gerekirse, Sivas'ın Şarkışla ilçesinin geleneksel müziği, genelde Kayseri, Kırşehir, Yozgat tavrı ile bir yaklaşma içerisindedir. Şarkışla'lı Ali İzzet Özkan'ın söylemiş olduğu ezgiler zaman zaman Kırşehir'li Muharrem Ertaş'ın, ya da Kayseri'li Ahmet Gazi Ayhan'ın söylemiş olduğu türküleri çağrıştırmaktadır. Afyon Emirdağ türküleri ile Şarkışla türküleri arasında dikkat çekici benzerlikler vardır. Emirdağ yöresine ait “Al Fadimem” türküsü “Uğrünü Uğrünü Gelir Dereden”, veya “Hacel Obasını Engin mi Sandın” türküleri arasındaki benzerlikler göze çarpmaktadır (Sivas Folkloru I-II,s.18). Bunlar bir milletin ortak hafızasının yansımalarıdır.

Şarkışla yöresi farklı bir tarzı olan ve ünü yurt dışına taşımış bulunan Âşık Veysel Şatıroğlu'nu da halk edebiyatına kazandırmıştır. Âşık Veysel, gerek söz gerekse musiki alanında güzel örnekler sergileyen 20.y.y Âşık Edebiyatının önde gelen isimlerinden birisidir. Onun kendine has çalıp söyleme tekniği bağlamadaki “Veysel Düzeni” denilen akort sistemine de damgasını vurmuştur. Bir başka deyişle buna âşıklama tarzı çalmada denilebilir. Âşık Veysel'in söylediği türküler bugün bile dilden düşmeyen birer klasik eser haline gelmiştir (Sivas Folkloru I-II, 18).

Yıldızeli'nin Banaz Köyü'nden olan Pir Sultan Abdal'ın söylemiş olduğu deyişler günümüze kadar gelmiş, bazı sözleri de daha sonraları başka âşıklar tarafından değişik dizi ve makamlarla söylenerek anonimleşmiştir. Bu yöreler aynı zamanda Sivas halk müziğinde önem teşkil eden “Emlek Yöresi” olarak anılmaktadır. Buranın önemi Alevî-Bektaşî kültür beşiğinde yer alması, âşıklık geleneğinin yoğun olarak yaşanmasından kaynaklıdır. Özellikle cem ayinlerinde saz çalıp deyiş söylemek bu kültürün en önemli öğelerindendir (Sivas Folkloru I-II, 18).

Alevî-Bektaşî kültür yapısının yine göze çarptığı Sivas'ın diğer önemli bir merkezi ise Divriği'dir. Kendine has folklorik yapısıyla, Kangal, Erzincan ve Malatya folkloruna benzer özellikler gösterir. Özellikle Çamşılı uzun havalarıyla Malatya, Arguvan ağzı uzun hava türleri arasında çok büyük benzerlikler vardır. Dil unsurları, söyleyiş özellikleri, müzikal sahalalar neredeyse birebir benzer özellikler içindedirler. Bu özellikleri göz önüne alındığında her iki yapıyı uzun hava türü olarak değil, ağız konusu içinde bir çeşit olarak ele almak daha mantıklı olacaktır. Ağız ve çeşitleri konusuna ilerleyen bölümlerde ayrıntılı biçimde yer verilecektir (Sivas Folkloru I-II, 19).

Sivas'ın başka bir ilçesi olan Zara, her ne kadar Kangal ve Divriği folkloruna yakın örnekler çıkarsa da Halil Söyler, musîki anlayışıyla bölgeye farklılık katmaktadır. Zaralı Halil Söyler, ilçeyi tüm Anadolu'ya tanıtmış önemli bir sanatçısıdır. Zaralı Halil, müziklerini ince saz dediğimiz enstrümanlarla dile getirmiş, gerek döneminde, gerekse günümüzde popüleritesini kaybetmemiş bir sanatçısıdır. Bu şekli ile incelendiğinde Zara'nın musîki yapısı Elazığ musiki yapısıyla da benzer özellikler gösterir. Zaralı Halil'in okuduğu türküler, o dönemin belli isimleri Diyarbakır'lı Celal Güzelses, Malatya'lı Fahri Kayahan ve Urfa'lı Hacı Baki Yurtsever'in okumuş oldukları türkülerle aynı tarzda olmuş, aralarında büyük etkileşim doğmuştur. Celal Güzelses "Ayağında Kundura" isimli türküyü okurken, Zara'lı Halil aynı ezgilerle "Ağalın Altı Kengel" isimli türküyü okumuştur. Yine bu bölgede uzun hava türlerinde mayaların çeşitlerini görmek mümkündür (Sivas Folkloru I-II, 19).

Suşehri ve Koyulhisar civarı folkloru, Tokat, Ordu ve Giresun folkloru ile daha çok uyum içindedir. Ezgilerin ritmik yapıları genelde Karadeniz ezgileri ile benzerlik gösterir. Zira tarihte bu yerler bir dönemde olsa Sivas'a bağlanmıştır. Bugün de en yakın komşu iller olması itibari ile bu tür etkileşimlerin olması doğal karşılanmalıdır.

Sivas, bugünkü tespitlere göre sayıları 450'nin üzerinde aşığa sahiptir. Bunların bir çoğu saz çalmasını bilmesede, söz söyleme sanatları ile âşıklık vasfına ermiş kişilerdir. Sivas'ta halk musîkisi için önem teşkil eden âşıklık geleneğinin yaşatılmasına katkı sağlamak amacıyla, Sivas Belediyesi'nce dört yıldan bu yana düzenlenen "Âşıklar Şöleni" ilin mûsikî hayatına renk katmakta ve kültürün devamı içinde büyük önem arz etmektedir.

Sivas halk musîkisinin oluşumunda düğünler, cenaze törenleri ve cem ayinleri gibi folklorik ve dini unsurların da payı azımsanamayacak kadar çoktur. Özellikle düğünlerde bilhassa davul-zurna eşliğinde çeşitli halk oyunları oynanır ve türküler söylenir. Yine cenazelerde genellikle köylük yerlerde, ağıt yakıcıların söylediği ezgiler halk müziğinin ana temalarından biri olan uzun havaların (ağıt konulu olanları) oluşumunda önemlidir. Günümüzde bile bu ağıtlar kayda alındığı ölçüde yaşatılmakta ve TRT repertuarında yer almaktadır. TRT repertuarından bahsederken Sivas'ta Türk halk musîkisinin yaşatılması, eserlerin notaları ve kayıtlarının derlenip toparlanması adına çalışmış en önemli şahıslardan birisinin Muzaffer Sarısözen olduğunu belirtmekte fayda vardır. Sarısözen, derlemeci kimliği ile hem Sivas türkülerinin, hem de diğer illerin halk musikisi eserlerinin yok olmadan bu günlere gelmesini sağlayan önemli bir isimdir. Kendisinin gerek TRT korolarının, gerekse kültür bakanlığı korolarının kurulmasında çok büyük bir rolü vardır.

Sivas'ta halk musîkîsi dendiğinde bunu oluşturan ve çeşitliliğe sebep olan bazı sosyal olayları irdelemekte fayda vardır. Bunlar zaman zaman düğünler içerisinde eğlence müziğini oluştururken, zaman zaman da ibadet içerisinde dinsel bazı ezgileri oluşturmaktadır. Aşağıda Sivas'ın geleneksel müzik kültürünün oluşumundaki bu sosyal olaylardan kısaca bahsedilmektedir.

2.2. Sivas'ta Düğün ve Kına Geceleri

Düğün törenleri Anadolu'nun birçok yerinde önemli bir eğlence kaynağı olarak görülmektedir. Bu süreç hamamlarda yapılan sazlı-sözlü eğlenceden çeyiz sergilerine, nişandan-kına gecelerine kadar olan zaman zarfını kapsayan uzun bir eğlence dönemidir. Sivas'ın geleneksel müzik kültürü içinde önemli yeri olan davul-zurna düğünlerin vazgeçilmez sazlarındandır. Bu sazlar eşliğinde yörede en yaygın icra edilen ezgiler oyun havalarıdır. Bu oyun havalarının çoğu zaman davul zurna eşliğinde çalınıp söylenmesi dışında, bağlama ve zaman zamanda ince sazlarla icra edildiği de görülmektedir. TRT repertuarı incelendiğinde birçok halay türküsünün notasına rastlamak mümkündür. Bunların dışında özellikle kına gecelerinde kız anasını ağlatmak için yakılan kına türküleri, Sivas halk müziği içinde yerini almaktadır(Sivas Folkloru I-II. Sivas 2006.s. 34-61).

2.3. Göç, Ayrılık, Ölüm ve Sevda Üzerine Yakılmış Türküler

Bilindiği gibi Sivas ekonomik nedenlerden dolayı en fazla göç veren illerden bir tanesidir. Özellikle son birkaç yılda tarım, çiftçilik ve hayvancılığın azalması insanların geçim sıkıntıları yaşamasına neden olmuş ve bu sebepten köylerden büyük kentlere yöneliş sıklaştırmıştır. Birçok göç olayında ise ailenin erkek bireyleri çalışma amacı ile gittikleri büyük kentlerde uzun süreler kalmışlardır. Bu gidişler bir anayı oğlundan veya bir kadını sevdiğinden ayırmıştır hep. Tüm bu ayrılıklar karşısında kimi zaman gurbet yüzünden sevinçte kavuşamayanlar türkü söylemiş, kimi zaman ise ölüm acısından ağıt yakmıştır Anadolu insanı. Sivas'ın türkülerine bakıldığında bu konuları işleyen birçok türkü örneğine rastlamak mümkündür. Tez içerisinde incelenen uzun havaların büyük bir çoğunluğunu ayrılık ve sevda konulu uzun havalar oluşturmaktadır.

2.4. Sivas Müziğinde Alevî-Bektaşî Geleneğinin Yeri

Alevî-Bektaşî topluluklarında müzik ikiye ayrılır:

Bunlardan ilki; Alevî-Bektaşî gelenek ve göreneklerini yaşatmak ve sürdürmek, sonraki kuşaklara bunları aktarmak, birlik ve beraberliği sağlamak için yapılan, toplu namaz olarak isimlendirilen cem ibadetlerinde töreni sürdürmek için kullanılan dinsel içerikli müziklerdir (Alevîlik Nedir /Alevî müziği, Yrd. Doç. Dr. Battal Odabaş, İstanbul 1998, s. 108).

Bu tören esnasında namazı yöneten dede veya zakir olarak isimlendirilen görevli kişi bağlamasıyla, her dörtlüğünde bir imamın (On iki imam, Ali, Hasan, Hüseyin) adının anıldığı duvaz-ı imam okur. Bunun dışında nefes, ağıt ve mersiye de okunur, semah dönülür. Semah, bir noktanın çevresinde, hareketleri turnanın uçuşunu ve gezegenlerin güneş çevresinde dönüşünü yansıtan, Orta Asya çok tanrılı inançlarında Şamanın kuş olup büyüyle uçuş yetisinin bir anlatımıdır (Alevîlik Nedir/Alevî Müziği, Yrd. Doç.Dr. Battal Odabaş, İstanbul 1998, 108).

Bu törenler esnasında okunan duvaz-ı imamlar TRT repertuarı içerisinde yer almıyor ise de, semahların bazıları notaya alınarak repertuara girmiştir.

Alevî-Bektaşî müziğinin ikinci kısmını deyişler oluşturmaktadır. Konularını toplumsal içerikli olaylardan alan bu tür, Alevî-Bektaşî müziğinin karakterini en belirgin biçimde

yansıtır. Deyişler, Anadolu'daki müzik türleri içinde söz-müzik (şiiir-ezgi) uyumunu sağlamış ender türkülerin arasında yer almaktadırlar (Alevî-Bektaşî Müziğinde Deyişler, Melih Duygulu 1997,s. 23).

Bu deyişlerin birçoğunun son kıtasında halk şiiri formuna uygun olarak yaratıcısının mahlası kullanılmaktadır. Yani deyişler âşık musıkîsi içinde görülen Alevî-Bektaşî müziğinde önemli yapı taşlarıdır. Deyişlerin dışında önemli olan diğeri bir şey ise bağlamadır. Bazı âşıklar bağlamalarına “Telli Kur'an” adını verirler. Buradan da anlaşılacağı gibi Alevî öğretisinde yalnız söz değil, söze eşlik eden çalgı da aynı ölçüde kutsaldır (Alevî –Bektaşî Müziğinde Deyişler, Melih Duygulu 1997, 24).

Bugün TRT repertuarında Sivas'a ait birçok deyiş örneği bulunmaktadır. Bu deyişlerin büyük bir çoğunluğu da icracılar tarafından kasetlerde seslendirilmektedir.

2.5. Sivas'ta Âşıklık Geleneği

Âşıklık, tarihten bu yana sözlü bir gelenek halinde yaşayan ve kendine has edeb ve erkâna bağlılıkla korunan bir kültür unsurudur. Türkiye'de bilhassa 16.yüzyıl sonrası hakkında fikir sahibi olunan âşık sanatı, kendi içinde edep, erkân ve gelenekleri olan usta-çırak münasebetiyle yaşatılan sistemli bir müessesedir. Bu müessesede âşıkların yetiştirme tarzları, karşılaşmaları, söz ve musikiyi kullanma ve ondan yararlanma yöntemleri sıkı sıkıya belirlenmiş ve geçmişten geleceğe sözlü bir sanat olarak aktarılmaya çalışılmıştır. Bu haliyle âşık sanatının kendi içinde programlı ve tertipli bir düzeni olduğu görülür. Bu kültür unsuru milli kültür içinde en canlı ve hayatta kalabilenidir. Âşıklarla yaşadıkları yöre arasında bir bağ vardır. Âşıklık geleneğinin oluşmasında ve bu gelenek içinde yetişen âşıkların şekillenmesinde geçmişten günümüze kalan tarihi ve kültürel mirasın önemli bir rolü vardır. Âşıklık geleneği, yaşayan bir kültür topluluğunun, kendilerine özgü ortak dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenir. Her bölgede yörenin kültür, dil ve beğenisiyle oluşan bu gelenek az da olsa farklılıklarla şekillenir.

Âşıklar önce gelenekte usta malı diye adlandırılan usta âşıkların şiirlerini, daha sonra da gelenek çerçevesinde kendi şiirlerini söylerler. Bu gelenek yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan, usta âşık tarafından öğretilmesi gereken bir iştir. Bir kişinin âşık olarak

nitelenebilmesi için çağlar boyu gelişen geleneğe uyması gerekir (Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati, Cumh.Ünv.Yay. s. 53-54).

Âşıklık vasıflarına vakıf olan âşıklar, geleneğe bağlı olarak, görme ve kulaktan kulağa aktarma yoluyla bilgi ve becerilerini arttırmırlar. Eserlerini de bu suretle meydana getirirler. Diyar diyar gezmek, âşıkların bilgi, görgü ve becerilerini geliştirmesi yanında repertuar genişliği ve çeşitliliği de sağlar. Gezgini olmak âşığa, sanatının yaşatılması, yayılması ve bu sayede de geçimini sağlaması açısından fayda sağlar. Âşıklık geleneği günümüzde Türkiye'nin doğu ve kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde canlılığını sürdürmekle birlikte maalesef pek çok yörede son temsilcilerini yitirmiştir.

Sivas'ın müzikal kültürü ve eserleri ele alındığında şehrin bir âşıklar diyarı olduğu gözden kaçmamaktadır. Pir Sultan Abdal'dan Âşık Ruhsati'ye, Âşık Veysel'den Sefil Selimi'ye uzanan zaman koridorunda, âşıklık geleneği yaşatılmaktadır. Sivas'ta âşıklık geleneğinin bu denli canlı kalması şüphesiz arz talep meselesidir. Sivas halkının söze, saza, âşığa ve bu geleneğe değer vermesi ve sahip çıkması âşıklık geleneğinin bu coğrafyada birçok temsilcisi ile günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Zira halk şairleri yüzyıllar boyunca halkın duygularına tercüman olmuşlardır. Âşık Edebiyatı gelenek ve tarzına uygun olarak şiir söyleyebilen bir âşık, sözü musikî ile birleştirmenin kurallarını da öğrenmek zorundadır. Sözü musikî ile birleştirmek ise ancak bir saz çalmakla olur. Saz çalmanın da, ezgiyle birlikte şiir okumanın da kuralları olduğundan bu disiplini almış ve belli ölçüde ustalaşmış âşıklar geleneği yaşatıp koruyabilirler. Sivas'a bugün bile gidildiğinde hemen her evde bir saz bulmak mümkündür.

Bu geleneğin devam etmesinin en önemli sebeplerinden birisi dışarıya karşı biraz kapanık yaşamaktadır. Dağların arasında soğuk bir iklimin şehri olan Sivas, çok geniş alanlara sahip olmasının avantajını maalesef maddi anlamda kullanamamış, bu eksikliğini manevi anlamda sazı ve sözüyle tamamlamıştır.

Bugün Sivas'ın çoğu nüfusu ekonomik sebeplerden dolayı büyük şehirlere göçler vermiş, köylerde kalan halk ise derdinin dermanını sözünde sazında haykırarak bulmaya çalışmıştır.

Sivas'ta iklim ve tabii yapı, halkı iktisadi yönden güçsüz düşürmüş, buna bağlı olarak da ortaya olumsuz bir tablo çıkmıştır. Yörede boş zamanın fazla oluşu ve bu yüzden kişinin oyalanabileceği nesneler araması, fakirlik, geçimsizlik, mahkûmiyet, gurbete çıkma vs. gibi hususlar, kişilerin saza ve şiire yönelmesine yol açmıştır. Bu vesile ile sıkıntıdan kurtulmayı, teskin olmayı yeğleyenler zamanla işi ilerletir, şiir sayısını çoğaltır. Bazıları da şiirin yanı sıra saz çalmada ustalaşır. Gün gelir bu kişiler kendilerini âşıklar arasında bulur.

Ayrıca tüm bunların dışında yörede yüzyıllar boyu süren sözlü eğitim ve kültür birikim varlığı ve çevrenin bunu sürekli desteklemesi âşıklık geleneğinin burada yaygınlaşmasına etkindir. Hala usta-çırak ilişkisi canlılığını korumakta, buda geleneğin devamında önemli rol oynamaktadır. Bir diğer ve önemli unsur Sivas'ın bazı yerlerinde özellikle topluluk halinde yaşayan Alevî-Bektaşî kültürüne mensup insan topluluklarının varlığıdır. Bu kültüre mensup insanlarda saz çalmak ve söz söylemek, özellikle de dede soyundan geliyorsa bir yaşam felsefesi ve ibadet ögesidir. Tüm bu etkenler birleştiğinde Sivas'ın neden ve nasıl bu kadar âşık yetiştirdiği, bu geleneğin nasıl sürdüğü sorularına yanıtlar şekillenmiş olmalıdır. Sivas'ta yaklaşık olarak 450 civarında âşık olduğu sanılmaktadır (Âşıkların Diliyle Sivas, Dr. Doğan Kaya, s.31). Bu sayı kesin verilere dayanmamaktadır.

Aşağıda kısa bilgileriyle sunulan âşıklar, Sivas'ta yaşamış olanlar içerisinde en bilinen, eserleri ile iz bırakmış isimlerdir. Bunların dışında isminden bahsedilemeyen çok değerli âşıklar ve icracılar elbetteki vardır. Ama tezin asıl konusu olmaması sebebi ile burada Sivas'a izler bırakmış isimlerden bazıları hakkında kısaca bilgiler verilmektedir.

PİR SULTAN ABDAL : Asıl adı Haydar olan Pir Sultan Abdal'ın 16.yy da Yıldızeli ilçesinin Banaz köyünde doğduğu tahmin edilmektedir. Halk şiiri geleneğinin en usta temsilcilerinden olup, devrin yöneticilerini eleştiren eserlerinin yanında, aşk, doğa gibi konularda da birçok eseri mevcuttur. Kendi çağdaşları ve daha sonra gelen halk şairleri üzerinde derin etkiler bıraktığı şiirlerden anlaşılmaktadır([www.cumhuriyet.edu.tr /Sivas/](http://www.cumhuriyet.edu.tr/Sivas/)).

MESLEKÎ : 19.yy da Sivas'ta yetişen önemli şairlerden birisidir. Asıl adı Bekir'dir. Uzun yıllar Âşık Ruhsatî'ye hizmet etmiştir. Ona “Mesleki” mahlasını da Ruhsatî vermiştir (Sivas Folkloru, cilt 1-2, Sivas 2006, s. 207).

RUHSATİ: 1856-1896 yılları arasında yaşamıştır. Deliktaşlı Ruhsati diye de tanınır. Anadolu'nun birçok yerini gezmiştir. Cehdi ve İcadi gibi mahlaslar almışsa da Ruhsati mahlasında karar kılmıştır. Şiirlerinde tasavvufî ve didaktik özelliklere rastlanır. Aşk konusu üzerine de yazdığı şiirleri önemlidir. Halk şairleri içinde şekil güzelliğine önem veren şairlerdendir (Sivas Folkloru, cilt 1-2, Sivas 2006, 195).

ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU: Âşıklık geleneğinin unutulmaya yüz tuttuğu bir zamanda ortaya çıkan ve 20.yy Türk halk şiirinin önde gelen temsilcisi olarak kendini kabul ettiren Âşık Veyssel, 1894 yılında Şarkışla'nın Sivrialan köyünde doğmuştur. Sivas'taki Emlek yöresi âşıkları içerisinde en tanınmışlarından. Yedi yaşında yakalandığı çiçek hastalığı sonucu önce sol gözünü ardından bir kaza sonucu sağ gözünü kaybetmiştir. Şiirlerinde birlik beraberlik mesajları vermiş, doğadan aşktan bahsetmiştir. Yaptığı birçok eseri günümüzde birçok popüler ismin kasetlerinde okunmuş ve okunmaya devam etmektedir (Sivas 2002, Sivas valilik yayınları, s. 166).

SEFİL SELİMİ: 1933 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesinde doğdu. Asıl adı Ahmet Günbulut'tur. Saz çalmayı ve şiir söylemeyi kendi kendine öğrendi. Şiirlerinde yalın gerçeği felsefe ve tasavvufu işlemektedir. Âşık Veyssel'den ve Pir Sultan Abdal'dan etkilendiği görülmektedir. Âşık Sefil Selimi 30.12.2003 vefat etmiştir. Hakkında birçok araştırma kitabı ve tezler hazırlanmış ozanlardan birisidir (Sefil Selimi Hayatı ve Eserleri, Sivas 2005, s. 13).

FEYZULLAH ÇINAR: 1937 yılında Çamşılı'nın Çamağa köyünde doğdu. 5 yaşında bağlama öğrenmeye başladı. Kendisi gerek âşıklık geleneği içinde, gerekse usta bir yorumcu olarak tanındı. 1968 yılında katıldığı Hacı Bektaş'ı anma toplantısında karşılaştığı Fransız Türkolog Irène Mélikoff tarafından Fransa'ya davet edildi. Çeşitli Avrupa ülkelerinde Alevilik üzerine konferanslar verdi, örnekledi. Çamşılı ağzı uzun havaların en önemli temsilcilerinden birisidir. Alevi-Bektaşî deyişlerindeki yorumundan dolayı 1971 yılında Radyo France'ın konuğu olarak Paris'te bir uzunçalar doldurdu. Ayrıca birçok plak ve albüm hazırladı. 24 Ekim 1983 yılında vefat etti (Sivas Folkloru, cilt 1-2, Sivas.2006, s. 185).

MAHMUT ERDAL: 1938 yılında Divriği'nin Çamşılı bölgesindeki Şahin köyünde doğdu. 8 yaşında bağlama çalmaya başladı. İlk bağlama derslerini babasının dayısı Battal Karababa ve Âşık Ali Metin'den aldı. Aynı zamanda âşıklık geleneğini de

öğrendi. Sonraki yıllarda kendini geliştirdi. Önceleri âşıkların türkülerini okurken zaman içerisinde kendi türkülerini yazmaya başlayarak âşıklık geleneğini miras aldı. Uzun yıllar TRT radyolarında mahalli sanatçı olarak görev yaptı. Kendisi hala hayatta ve bu geleneği devam ettirmeye çalışan bir ozandır (Sivas Folkloru , cilt 1-2, Sivas 2006, 205).

ALİ KIZILTUĞ: 1944 yılında Sivas ili Divriği ilçesi Mursal köyünde dünyaya geldi. 1958 yılında bağlama çalmaya başladı. Bağlamaya ilişkin temel bilgileri köyünde bulunan Abbas ustadan öğrendi. İlk yıllarda başka âşıkların eserlerini ve yöresel türkülerini seslendirdi. 1969 yılından itibaren sadece kendi eserlerini çalıp okumaya başladı. 1971 yılında İstanbul Tepebaşı' da yapılan ve tüm ozanların katıldığı bir atışma yarışmasında birinci seçildi. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni onun eserlerini oluşturmasında en büyük örnek aldığı âşıklar arasında yer almaktadır. Ali Kızıltuğ günümüzde halk ozanlığı geleneğini sürdüren ozanlardan birisidir (Sivas Folkloru, cilt 1-2,Sivas 2006, 165).

MUHLİS AKARSU: Muhlis Akarsu, 1948 yılında Sivas'ın Kangal ilçesi Minarekaya köyünde doğdu. Küçük yaşlardan itibaren katıldığı muhabbetlerde ve cemlerde Alevi-Bektaşî kültürünü öğrendi; saz çalıp türkü söylemeye başladı. Muhlis Akarsu'nun yapıtlarına şöyle bir bakıldığında, tümünün lirik bir ifadeyle yapıldığı ve söylendiği hemen fark edilir. Deyiş ve uzun havalarında toplumsal konulara, aşk ve sevdâ olaylarına yer vermiş, zaman zamanda cahilliğe ve yoksulluğa başkaldıran eserler üretmiştir. Muhlis Akarsu'nun eserlerinde Pir Sultan Abdal ve Karacaoğlu etkileri göze çarpmaktadır (Sivas Folkloru, cilt 1-2, Sivas 2006, 210).

2.6. Sivas Müziğinde İcrada Kullanılan Çalgılar

Sivas Halk müziğinde icra denilince akla ilk gelen enstrüman “bağlamadır”. Neredeyse Sivas'taki bütün evlerin duvarlarında asılı olan bu alet birçokları tarafından icra edilmekte, yeri her zaman başköşede olmaktadır. Bağlamadan sonra, ilde kullanılan müzik aletleri içinde Sivas düğünlerinin vazgeçilmezlerinden olan davul ve zurna gelir. Tabi zurnanın yanında çobanlığın olduğu yerlerde sıkça görülen kaval da Sivas'ta kullanılan müzik aletleri içinde yer almaktadır. Yine Sivas halk musıkîsinde özellikle

Zara dolaylarında ve merkezde icra edilen eserlerde ince saz denilen keman ve klarnet sazlarına rastlamak mümkündür. Tüm bu elemanlar bir bütün olarak Sivas ilinin müzikal kimliğinde barındırdığı ve bugün dahi korumaya çalıştığı değerler bütünüdür.

BÖLÜM III : SİVAS MÜZİĞİNDE UZUN HAVALARIN YERİ

3.1. Halk Biliminde Uzun Hava Tanımları

Uzun hava terimi, Türkiye’de halk musikisi çalışmalarının başladığı ilk yıllardan itibaren kullanılmış ve çeşitli ilim adamlarınca defalarca tanımlanmıştır.

Yurdun muftelif yörelerinden derlenen “düz hava”, ”hava yakmak”, ”yüksek hava”, ”uzun kayda”, ”engin hava” v.b terim ve tabirler uzun hava terimi yerine kullanılmaktadır. Hatta bu terim ve konuyu sadece Türkiye halk musikisine bağlamak da mümkün değildir. Söz gelimi Romenlerin ”hora lunga” terimi, ya da Volga boylarında yaşayan Başkurt ve Altay Türklerindeki “uzun küy”, ”uzun yır” gibi tabirler de uzun hava teriminin biçim ve dil açısından yakın benzerleridir (Notalarıyla Uzun Havalarımız, Ankara 1996, s. 15-16).

Bilhassa vurgulamak gerekir ki, bu konu Türk dünyasının ortak bir konusudur ve coğrafyası oldukça geniştir.

Yapılan araştırmalara göre Türkiye’de uzun hava terimini ilk tanıtan ve tanımlayanların Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşler olduğu tespit edilmiştir. Asaf kardeşler, 1925 yılında Batı Anadolu’ya yaptıkları derleme gezisinden, 1926 yılında yayımladıkları kitabın ”Musikimiz Hakkında Bir Rapor” başlıklı girişinde Garbi Anadolu Köylerinin musikisinden söz ederken, uzun hava hakkında şu bilgileri veriyor;

“.....Uzun havalar tabir edilen bestelerdir. Bunları halk şairleri terennüm ederler ki, Avrupa musikisinde mevcut olan resitatifin (konuşur gibi okumak) mukabilidir. Bu uzun havalar usûl ile çalınmaz, her sanatkarın arzusuna göre serbestçe çalınabilir” (Asaf kardeşler, Yurdumuzun Nağmeleri, İstanbul 1926, s. 3).

Bu tanımlama ile Asaf kardeşler uzun havanın konuşur gibi okunduğuna ve usul ile çalınmayacağına dikkat çekerek en belirgin özelliklerini ortaya koymuşlardır.

Mahmut Ragıp Gazimihal “Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz”, “Şarki Anadolu Türkü ve Oyunlar” ve “Musiki Ansiklopedisi” gibi kaynaklarda, uzun hava için “usulsüz musiki”, “serbest şekillerde söylenen havalar “ tanımlamasını yapıyor. Gazimihal, Asaf kardeşlerden farklı olarak ilk defa ”ağız” konusuna da değinerek

önceki bilgilere yeni bir not ekleyerek uzun havaların bir özelliğini daha ortaya çıkarmıştır. Ağız bir mahalli üslûptur ve genel olarak usulsüz ezgilerde kendini daha belirgin ortaya koyar. Urfa ağzı, Eğin ağzı, Çamşır ağzı, Arguvan ağzı v.b örnekleri sıkça rastlanan örneklerdir.

Ahmet Adnan Saygun, uzun havayı tanımlarken “ritim tamamı ile serbest olup kelimeler, resitatie müşabi bir surette teganni olunur” ya da “konuşmayı yakından izleyen serbest tartılı türküler” sözleriyle uzun havanın vasıflarını ortaya koyar (Ahmet Adnan Saygun, Rize, Artvin ve Kars Havalisi Türkü, Saz ve Oyun Havaları Hakkında Malumatlar, İstanbul 1937, Numune Matbaası).

Sadi Yaver Ataman, bir makalesinde “serbest ağız” tabiriyle iki belirgin özellikten bahsediyor. “...Ya resitatie yakın ağızlardır ki, muayyen kalıp ve ölçüde veya kadans halinde icra edilen ses gösterileri, yahut da ”parlando rubato” diyebileceğimiz, tamamen serbest, yani söyleyenin kendi arzu ve zevkine göre nağmelerin uzatılıp kısaltılması tarzında musiki tezahürleridir....” şeklinde bir açıklama ile uzun havanın tanımını yapıyor (Halk Musikisinde Çok Seslilik Meselesi, T.F.A , s. 43).

Bir başka makalesinde de “...uzun havalar, serbest ölçülü ve yurdun her bölgesinde yakılmalarına amil olan hadise ve konularına göre isimler alan en zengin çeşitli ağızlardır” şeklinde uzun havaları tanımlıyor ve uzun hava özelliklerini beş ayrı grupta toplayarak açıklamalar yapıyor. Uzun havaların tonal ve yapı özelliklerini genel olarak:

- a. Kelime ritmine uymak suretiyle, bir çeşit resitatie (konuşur gibi okumak) yakın, yahut okuyanın zevkine bırakılmış, fakat belli tavır ve üslubuna uyarak okunan serbest ölçülü ağızlardır.
- b. Kuruluşu birinci tip gibi, fakat sonundaki müzik cümlesini asılı bırakarak(of), (oy), (vay), (aman) gibi uzun veya kısa süren tekrarlanan bağlantılarla katmanlı olanlar.
- c. Yine birinci tip gibi, fakat sesle veya çalgı ile bağlantılı olanlar.
- d. Yine aynı tipte, başta, ortada kırık hava ile bağlantılı olanlar.
- e. Bu tiplere uymayan, fakat karakteristik serbest ölçülü ağızlardır.

şeklinde açıklıyor (Halk Musikisinin Tonal Bünyesi ve Metrik Sistem” Mûsikî Mecmuası 16, s. 205-206).

Muzaffer Sarısözen, uzun havayı şöyle tanımlamaktadır:

“Ölçü ve ritim bakımından serbest olduğu halde, dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri, belli kalıplara bağlı bulunan ezgilere uzun hava denir” (Türk Halk Musikisi Usulleri, Ankara 1962, s.4).

Halil Bedii Yönetken İstanbul Belediye Konservatuvarı öğrencileri için hazırladığı ders notlarında uzun hava hakkında şu bilgileri veriyor;

“Belirli usulde olmayan, edebi metinlerin serbest üslupta, fakat genelde geleneksel kaidelere uyarak, çoğu zaman bir heceye bir not isabet etmek sureti ile meydana gelen havalara uzun hava denir.”

Nida Tüfekçi, uzun havanın tanımını yaparken hocası Muzaffer Sarısözen’in yapmış olduğu tanımlamayı kullanmıştır.

Mehmet Özbek uzun havayı “Belirli bir dizisi ve dizi içinde belirli seyri bulunup, serbest bir ağızla söylenen resitatif ezgilerdir” şeklinde tanımlıyor (Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul Ötüken Yayınları, s.67).

Tamamen serbest ritimli olarak tanımlanan uzun havaların dışında “ayaklı serbest ritimli” diye tabir edilen başka bir türde mevcuttur. Bu tip uzun havalarda, girişte ve saz aralarında ölçülü pasajlar, müzik cümlecikleri yer almaktadır. Tez içerisinde yörelere göre uzun hava çeşitlerinden bahsedilmemiştir. O nedenle sadece bu türün “divan ve bazı hoyrat” örnekleri içinde yer aldığını bilmek yeterlidir.

Türk Halk Musikisinde “uzun hava” için en sık kullanılan tanım ise Muzaffer Sarısözen’in açıklamasıdır. “Ölçü ve ritim bakımından serbest olduğu halde, dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri, belli kalıplara bağlı bulunan ezgilere “uzun hava” denir” (Türk Halk Musikisi Usulleri, Ankara 1962, s.4).

3.2. Sivas Müzik Kültüründe Uzun Havaların Yeri

Birçok yörenin müziğinin doğması ve gelişmesinde geçmişinin coğrafi konumunun, iklim yapısı ve kültürel değerlerinin etkisi büyüktür. Sivas geniş anlamda folklor açısından oldukça zengin ve özgün bir şehirdir. Anadolu’nun eski ve önemli

şehirlerinden biri olması, birçok devlet ve beyliğe iskân yeri oluşu sebebi ile çeşitli insan topluluklarını bünyesinde barındırıp onların kültürlerine tanık olması her anlamda bugünkü kültürel ve müzikal yapısında da çeşitliliğe sebep olmuştur. Müzikal yapısını incelediğimiz Sivas'ın Türk Halk Musıkîsi icra ve eser üretimi bakımından ön sıralarda yer alması burada müzikal anlamda kültürün gelişmişliğinin bir göstergesidir ki, tarihini göz önüne aldığımızda bu şehrin geçmişte bir kültür merkezi konumunda oluşu buna sebeptir diyebiliriz.

Bugün TRT repertuarı incelendiğinde Sivas'a ait birçok uzun havaya rastlamak mümkündür. Nitekim Sivas âşıkların çok olduğu bir şehirdir. Âşık ve âşık musikisi denildiğinde akla ilk gelen şey saz çalmak, ağıt yakmak, toplumsal olaylara söylenen halk şiirleri ve türkülerdir. Uzun havalar yaşanmış birçok hüznü olay karşısında doğaçlama gelişen, üzüntüyü dile getiren feryatlardır. Yöresel olarak bakıldığında Anadolu'nun köylerinde daha sık rastladığımız uzun havalar, Sivas Halk Musıkisinde de önemli bir yere sahiptir. Özellikle Alevî-Bektaşî köylerinde kadınların cenaze törenlerinde yaktıkları ağıtlar bugün birçok teze konu olmuştur. Bu türkü yakıcılar Sivas yöresinin köylerinde yaşamakta, hüznü olaylar karşısında bu geleneklerini sürdürerek halk musıkisine, özellikle de uzun havalara katkıda bulunmaktadır. Sivas'ın bir başka ilçesi olan Çamşılı'da, "çamşılı ağzı" uzun havalar okunmaktadır. Bu uzun havalar birçok sanatçı tarafından icra edilmiş ve edilmeye devam etmektedir. Çamşılı uzun havalarında esas olan konuşur gibi okumaktır, ses oyunlarına fazla önem verilmez. Daha çok söz unsuru ön plandadır. Bu yapının aynısı Malatya'ya bağlı Arguvan ilçesinde de "Arguvan ağzı" olarak karşımıza çıkar. Benzerliğin sebepleri ele alınacak olursa, en başta bu ilçelerin birbirine yakınlığı, kız alıp vermeleri cem ayinleri için dedelerin cemaatleriyle birlikte birbirlerinin köylerine gelip gitmeleri kültür alışverişine de vesile olmuştur. Bu alışverişten etkilenen halk arasında türkülerin karşılıklı söylenmesi, birçoğunun asıl yerinin Arguvan'mı, yoksa Çamşılı'mı olduğu konusunun bugün bile tartışılmasına sebebiyet vermiştir.

Yine Sivas'ta görülen Emlek ağzı olarak adlandırılan Şarkışla yöresine ait uzun havalar son yıllarda yeni bir araştırma konusu olmakta ve bu da uzun havalardaki ağız meselesinde yerini almaya başlamaktadır. Bu konu hakkında henüz geniş çaplı ve elle tutulur veriler öne sürülememiştir.

Sivas yöresinde okunan uzun havalar incelendiğın de hemen hemen her bölgesinde farklı yapıda uzun havalara rastlamak mümkündür. Kimisi ses genişliğı ile kendini gösterirken, kimi uzun havalarda ise konuşur gibi bir söyleyiş tarzı hakim olmakta, müzikten çok âşık geleneğinde olan söz unsuru ön plana çıkmaktadır. Bunların dışında Bozlak dizisinin kullanıldığı uzun havalara da rastlanmaktadır. Zara'ya doğru gelindiğinde entervali(ses aralığı) geniş uzun havalar dikkat çekmektedir. Özellikle Zara'lı Halil'in okuduğı uzun havalar ses sahası ve müzikal yapısı ele alındığında diğer yörelerden ayrı bir yapı sergilemektedir (Alparslan Ayrıl “ Zaralı Halil Söyler” Sivas 1994, s. 7).

Kısaca söylemek gerekirse Sivas gerek uzun havaları, gerek kırık havaları ile Türk Halk Musıkisinde çeşitlilik gösteren örnekleriyle önemli bir yerdir.

3.3. Sivas'ta Görülen Uzun Hava Çeşitleri ve Ağızlar

Âşıklık geleneğinin yaygın olduğı bu şehirde bulunduğı coğrafi konumunda etkisiyle yöresel etkilenmeler türkülerde farklı yapı ve dizilerin görülmesini sağlamaktadır. Bu tezde incelenen uzun havalara bakıldığında yörede en çok rastlanan uzun havalar “Çamşılı” ve “Emlek” ağzı olup, bunların yanı sıra azımsanamayacak ölçüde “Maya” örnekleri göze çarpmaktadır. Yine yöre uzun hava ezgileri içerisinde her ne kadar bilindik “Bozlak” tanımına birebir uymayan örnekler de olsa “Bozlak” çeşidi olarak tabir edilebilecek uzun hava örnekleri tespit edilerek incelenmiştir.

Gerek âşık müziğinde, gerekse anonim halk müziğinde çeşitli şahısların, aşiretlerin ve yörelerin adına bağlanarak seslendirilen ve halk arasında “ağız” olarak isimlendirilen serbest ritimli bazı ezgiler vardır. Uzun hava çeşitleri hakkında bilgilendirme yapılmadan önce halk müziğinde önemli konulardan birisi olan ve ezgilerde zaman zaman yöreler arası türü belirleyen özellik olarak görülen “ağız” konusuna değinmekte fayda vardır.

Ağız; bir anadilin lehçesi içinde var olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara, bir ülkenin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından farklı olan konuşmalarına verilen isimdir. Lehçe ve şivede birtakım farklar olduğı halde, ağız özelliklerinde ancak fonetik (ses değışikliği) değışmeler ve kelimedede bazı mana farkları hakimdir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt 1, Dergah Yay.1977, s.47).

Müzikal açıdan ele alındığında ise “ağız” tek başına hem bir dialekt kullanımı, hem melodik kalıp (dizi, seyir) hem yöresel üslup, hem de kişisel bir tavır yansıtmaktadır. Çoğu zaman sözle anlatılamayacak bir icra şeklidir. Bu yöresel üslup ve icra şekilleri Sivas yöresinde “Çamşihî” ve “Emlek” ağzı olarak isimlendirilmektedir.

Çamşihî olarak adlandırılan yöre, Sivas’ın Divriği ilçesinin batısında yer alır ve nüfusunda birçok köyü kapsar. Yörenin neredeyse tamamı Alevi-Bektaşî inancına sahiptir. Bu yöre kendine has çalıp söylenen Çamşihî ağzı uzun havaları ve âşıkları ile adından söz ettirir. Çamşihî ağzının en karakteristik özelliği ünsüz değişimleridir. Bunlardan ayırıcı olanı “k” sesinin “g” şeklinde söylenmesidir. Örneğin “kardeş” kelimesin “gardaş” diye, “kader” kelimesinin “gader” şeklinde ifade edilmesi gibi. Diğer bir özellik kelime sonlarındaki “r” harflerinin çoğunlukla telaffuz edilmemesidir(geliyor / geliyo v.b).

Yine bazı kelime içlerinde kullanılan “r” harfi “l” şeklinde telaffuz edilebilmektedir(birader / bilader v.b). Kelime başlarındaki “d” harfi çoğunlukla “t” şeklinde telaffuz edilir(diken / tiken, dut / tut v.b).

Bir başka harf değişikliği “v” harfinin “f” şeklinde söylenmesidir (vişne / fişne v.b). Zaman zaman kelime başlarındaki “i” seslisi de “e” şeklinde kullanılmaktadır(İhsan / Ehsan, indi mi / endi mi v.b).

Emlek olarak adlandırılan bölge; başta Şarkışla olmak üzere, Yıldızeli, Gemerek, Pınarbaşı ve Akdağmadeni arasındaki bölgeyi kapsamaktadır. Bu yörede bulunan köylerin tamamı Alevi-Bektaşî inancına sahiptir (Doğan Kaya, Emlek Yöresinde Aşıklık Geleneği, Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyum Bildirileri, Emod Yayınları. Ankara, 14).

Yukarıda Çamşihî ağzı için belirtilen bu ses değişimleri Emlek ağzında da aynı şekilde kullanılmaktadır.

Bu uzun havalardaki en önemli söyleyiş özelliği “resitatif”, bir başka ifade ile sanki konuşur gibi okunuyor olmalarıdır. Ezgiler “La” kararlı olup, bir beşli dizi içinde seyreder. Çamşihî ve Emlek ağzı uzun havalarında “Hüseyini ve Uşşak” makamlarının kullanıldığı görülmektedir. Konu olarak tabiat, insan sevgisi, gurbet, aşk, ayrılık, sevdâ motifleri ön plana çıkmaktadır. Yörenin kültürel, sosyal ve ekonomik yapısının uzun

havalara yansıdığı görülmektedir. Bu özelliklerin aynısı Arguvan ağzı uzun havalarında da saptanmıştır.

Bilindiği üzere Arguvan, Malatya İlinin bir ilçesi olup, aynı zamanda Sivas'a komşu bir yerdir. Bu yüzden zaman içerisinde çok çeşitli sebeplerle bu iki bölge kültür alışverişinde bulunmuş ve bugünde bulunmaya devam etmektedir. Kız alıp vermeler, Alevî -Bektaşî dedelerin talipleri ile birlikte cem ayinleri için sürekli birbirlerine gidip gelmeleri v.b gibi sebeplerle bölgeler arasındaki görüşmeler sürekli devam etmekte ve bundan da kültürün her alanında benzeşmeler ve etkileşimler doğmaktadır.

Bu üç bölgede aynı kültür yapısında insan topluluklarını barındıran, coğrafi özellikleri bakımından da farklılık arzetmeyen yerlerdir. Arguvan, Çamşılı ve Emlek ağzı gibi isimlendirmeler o bölgelerdeki insanların kendilerini ve bölgelerini var etme, özelleştirme çabası içinde ortaya koydukları bölgesel kimlik arayışı içinde doğmuştur. Mantıksal olarak düşünüldüğünde her üç bölgede de aynı dil özellikleri göze çarpıyor ve aynı ibadet unsurları gözetiliyor ise, sosyo-kültürel yaşamlarındaki özelliklerde farklı yapılar sergilemiyorsa o tip bölgelerde birbirinden ayrı müzikal yapıların görülme şansı çok zordur.

Zara'ya doğru gelindiğinde burada “maya” örnekleri görülebilmektedir. Mayalar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaygın olan bir uzun hava türüdür. Özellikle Erzurum, Harput, Eğin, Sivas, Diyarbakır, Erzincan, Malatya ve Kars bölgelerinde görülmektedir. Mayaların konuları aşk, sevgi, sevgili, ayrılık, gurbet ve benzeri konular üzerinedir. Genellikle âşık şiiri tarzın güftelerle ve kimi zaman da hece vezinli güftelerle seslendirilir.

4+7 duraklı 11 'li hece ölçüsünde olan mayaların sözlerinde "oh", "Yavri yavri", "oğul", "of, "Ağam" gibi katma sözler de kullanılmıştır. Mayalarda türü belirleyen temel öge Hüseyinî makamında olmalarıdır.

Mayaların sözel bölümüne geçmeden önce söyleyeni uzun havaya alıştırıcı, uzun havanın tavrını gösteren özellikle mey, klarnet, zurna ya da bağlama ile bir açış yapılmasına karşın özellikle Elâzığ mayalarında başlangıçta ve söz aralarında çalgılarca seslendirilen usullü, ritmik ezgi bölümleri vardır. Başlangıçta çalınan usullü, ritmik

ezgiye "ayak" denir. Bu çalgısal bölümde çoğunlukla 10/8'lik Curcuna usûlü kullanılmaktadır (Duygu Dolu Gönül Sesi Türkülerimiz, Figen Karahasan, Alkım Yayınevi, 2003,85).

Zara'lı Halil'in okuduğu "Akşam Olur Gölge Düşer Kayıya" ve Neriman Tüfekçi'nin okuduğu "Akşam Olur Güneş Gider Ay Gelir" uzun havaları Sivas'taki güzel maya örneklerindendir. Bu maya örnekleri aynı zamanda Erzurum yöresinde okunan "Huma Kuşu" uzun havası ile de benzerlik göstermektedir. Ancak şunu dile getirmekte fayda vardır; Zara'lı Halil'in her söylediği ezgi Sivas'a ait olarak kabul edilemez. Çünkü kendisi bir yorumcudur ve zamanında ki yorumculardan etkilenecek söylediği benzer ve birebir ezgiler farklı yörelere ait olabilir. Bu nedenle değerlendirmeler bu gerçekler ön planda tutularak yapılmıştır.

Merkeze gelindiğinde özellikle Sivas'ın Konya, Kırşehir ve Nevşehir taraflarına yakın olan kesimlerinde Bozlak dizisinde uzun havalara rastlanır. Orta Anadolu'da; Keskin, Kırşehir, Nevşehir, Yozgat, Konya, Kayseri, Kastamonu, Çorum'un güney kesimlerinde görülen bozlaklar, Türk Halk Müziğinin en yaygın uzun hava türlerindendir. Halk ağzında bozalamak, feryat etmek anlamındadır. Türkmen boylarının ve bu boylara bağlı aşiretlerin (özellikle Abdal, Avşar, Aydos) kollarına bağlı halk sanatçıları arasında yoğun bir şekilde görülen bozlaklar, bu aşiretlerin göçlerine bağlı olarak farklı yörelerde de karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Sivas'ta Abdalların da olduğu bilinmekte ve bu topluluğun müzikal etkileri kendini göstermektedir. Bozlak melodileri genellikle bir oktavlık ses sahasına sahip eserlerdir. Tiz seslerde, bol hançere oyunlarıyla seslendirilir. İnci olarak seyreden bozlakların farklı yörelerde dizisi ve seyrinde de değişiklikler görülebilmektedir. En çok rastladığımız seyir karar ekseninin 2. ve 6. derecelerinin bemolleştirilerek inci seyirle karara götürüldüğü seyirlerdir. Konularını aşiret kavgaları, sevdâ, doğa olayları ve ayrılık, sıra hasretinden alır (Türk Halk Musikisi Bilgileri Yayınlanmamış Ders Notları, 1997-98, s. 1).

Sivas'ta bu dizide görülen uzun havalar Kırşehir ve dolaylarında görülen bozlak dizisinden yola çıkmıştır. Elimizde olan iki bozlak örneği de karakter olarak bozlak dizisi içinde olup, ses sahası genişlemesi bakımından farklı sahalarda göstermektedirler. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi dördüncü bölümdeki analizler ve sonuç bölümlerinde açıklanmaktadır.

Sivas'ta Müzikal kimlikte ve uzun havaların oluşumunda özellikle Alevî-Bektaşî müziğinin etkileri büyüktür. Neredeyse ildeki dinsel tek müzik diyebileceğimiz deyişler azımsanamayacak kadar çoktur. Divriği, İmranlı, Zara'nın bazı köylerinde Koçgiri denen aşirete mensup bazı kadınların cenaze törenlerinde yaktıkları ağıtlar dinlenip, not alınması gereken önemli müzikal değerlerdir. Bunlar ölü başında yakılan, sazsız, söz unsurlarının ön planda olduğu, serbest ritimdeki önemli ezgilerdir.

Görüldüğü gibi Sivas'ta sadece bir tarz uzun havadan bahsetmek imkânsızdır. Burada farklı yapılarda uzun havalara, müzikal öğelere rastlamak mümkündür. Diğer bölümde incelenen 20 eser Sivas'ta ki müzikal kimliğin uzun havalarla sınırlı bir bölümüdür. Genel anlamda çeşitliliğin minyatür olarak ele alındığı bu bölümde Maya, Çamşılı Ağzı, Bozlak ve Emlek Ağzı örnekleri yer almaktadır.

BÖLÜM IV: SİVAS YÖRESİNE AİT 20 UZUN HAVANIN MÜZİKALVE SÖZ UNSURU BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde uzun havaların edebi ve müzikal incelemeleri bulunmaktadır. Önce notaları verilen eserler, daha sonra edebi tür,biçim,uyak düzeni şeklinde incelenirken, daha sonra dizi, güçlü ses motif ve cümleler incelenmiştir. Bu bölümdeki toplam eser sayısı 20'dir.

4.1.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Başı pare pare / dumanlı dağlar	_____a	}	6+5=11'li hece ölçüsü
Firkat ile aşıp / giden ben oldum	_____b		
Eller göçün çekip / gider yaylaya	_____c		
Göçün çekip sarpa / düşen ben oldum	_____b		

Ben oldum da kara / gözlüm ben oldum	}	Bağlantı
Ben oldum vallah / yanan ben oldum		

Ecel kalasına / gidenler gelir	_____d	}	6+5=11'li hece ölçüsü
Emir haktan vade / yetenler ölür	_____d		
Nidem sevdiceğim / elden ne gelir	_____d		
Ayrılık defterini / yazan ben oldum	_____b		

Bağlantı

Nazım birimi: 11'li hece ölçüsü

Nazım şekli: Türkü

4.1.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi: Uşşak

Güçlüsü: “Re”

Karar Sesi : “ La”

Donanım : “Si b²”

Ses Genişliği : “La “ ve “ Re” sesleri arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri : İnici-çıkıcı

Form Analizi

$$\begin{array}{l} \left. \begin{array}{l} 1.mısra = \alpha \\ 2.mısra = \alpha \\ 3.mısra = \alpha^1 \\ 4.mısra = \alpha \end{array} \right\} a \\ \left. \begin{array}{l} \text{Terennüm} = (\beta + \chi + \delta) + (\beta + \chi + \delta) \end{array} \right\} b \end{array}$$
$$A = \left\{ a (\alpha + \alpha + \alpha^1 + \alpha + \beta) + \text{Terennüm } b (\chi + \delta + \beta) + (\chi + \delta + \beta) \right\}$$

Değerlendirme

Güçlü ve civarından seyre başlayan uzun havanın dört mısrası da birbiriyle aynı cümleciklerden oluşmuş bir soru cümlesidir (a). Terennüm bölümündeki b(β+χ+δ) cümleciklerinin birleşimi ile bir cevap cümlesi oluşmaktadır. Bu sayede eser A periyodu şeklinde ortaya çıkmıştır. Ses sahası bakımından incelediğimizde “La” ve “Re” sesleri arasında 4 sesli bir aralıkta seyreden uzun havalarımızdandır. Güçlü sesi olan “Re” perdesi üzerindeki baskılar sıkça kullanılmıştır. Sivas uzun havaları içinde “ Çamşılı” ağzı olarak bilinen bir uzun havadır.

4.2.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Dala mendil / bağladım _____ a
Gittim geldim / ağladım _____ a
Ellerin yarı / gelmiş _____ b
Ben oturup / ağladım _____ a

} 4+3 =7'li hece ölçüsü

Ezmeyinen / ezmeyinen _____ c
Yar bulunmaz / gezmeyinen _____ c
Mezarımı / kızlar eşsin _____ d
Altın saplı / kazmayınan _____ c

} 4+4=8'li hece ölçüsü

Yüce dağların/ başına _____ e
Neler geldi / bu başıma _____ e
Ben bu dertten / ölür isem _____ f
Yazın mezarım / taşına _____ e

} 4+4=8'li hece ölçüsü

Nazım Birimi: Dörtlük

Nazım şekli: Mani

4.2.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi: Uşşak makam dizisindedir. Ancak bütün dizi kullanılmamıştır.

Güçlüsü: “Re”

Karar Sesi: “La”

Donanım : “ Si b²”

Ses Genişliği: Eser “La “sesinden başlayıp,”Re” sesinde son bulmaktadır.

Seyir Karakteri : İnici-çıkıcı

Form Analizi

$$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } (\alpha + \beta) = a \\ 2. \text{ mısra : } (\chi + \delta) = b \\ 3. \text{ mısra : } (\alpha + \beta) = a \\ 4. \text{ mısra : } (\chi + \delta) = b \end{array} \right\} A$$

$$A = \{ a(\alpha + \beta) + b(\chi + \delta) + a(\alpha + \beta) + b(\chi + \delta) \}$$

Değerlendirme

$(\alpha + \beta)$ = Bir motiftir ve bu motif aynı zamanda bir soru cümlesini (a) oluşturmaktadır. $(\chi + \delta)$ motifi de soru cümlesine cevap niteliği gösteren ikinci bir motiftir. Bu motiflerde bir cevap cümlesini (b) oluşturmaktadır. Aynı motiflerin tekrarı ile de bir A periyodu oluşarak eserin ilk kıtası sona ermektedir. İkinci kıtada da aynı period kullanılmıştır. Tamamen serbest ritimde gördüğümüz bu uzun hava uşak makamının ilk dörtlü dizisinin ikinci derecesinden seyre başlamıştır. Güçlü sesi olan (Re) perdesi eserin tamamında sıkça vurgulanmıştır. Eser tek periottan oluşmaktadır. 4 sestten oluşan sınırlı ses sahasına sahiptir. Sivas uzun havaları içinde “Çamşırı” ağzı olarak icra edilmektedir.

4.3.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Geldi güz ayları / hava soğudu _____ a
Benim nazlı yarda / meylim çoğudu _____ a
El ayrılık vardı / bize yoğudu _____ a
Esti acı poyraz / ayırdı bizi _____ b

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Odada yaslandım / ben bir direğe _____ c
Ah ettikçe kan / damlıyor yüreğe _____ c
Bilmem neylemişim / kanlı feleğe _____ c
Dünyamı başıma / zindan eyledi _____ d

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Nazım birimi: Dörtlük

Nazım biçimi: Koşma

4.3.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi: Uşşak (Yahyalı Kerem)

Güçlüsü : “Re “

Karar Sesi : “La “

Donanım : “Si b²”

Ses Genişliği : “La” ve “ “mi” sesleri arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri : İnici-çıkıcı

Form Analizi:

$$A = \left\{ \begin{array}{l} 1.mısra : \alpha + \beta + \beta = \mathbf{a} \\ 2.mısra : \chi + \delta = \mathbf{b} \\ 3.mısra : \alpha^1 + \beta + \beta = \mathbf{a} \\ 4.mısra : \chi^1 + \delta = \mathbf{b} \end{array} \right.$$

$$A = \left\{ \mathbf{a} (\alpha + \beta + \beta) + \mathbf{b} (\chi + \delta) + \mathbf{a} (\alpha^1 + \beta + \beta) + \mathbf{b} (\chi^1 + \delta) \right\}$$

Değerlendirme

Uzun havanın ilk mısrasını oluşturan **a** ($\alpha + \beta + \beta$) cümlecği bir soruyu oluşturmakta ve ancak İkinci mısrayı oluşturan **b** ($\chi + \delta$) cümlecği ile bir bütünlük oluşturarak cümle yapısına kavuşmaktadır. Yani iki ayrı cümlecik, bir cümleyi meydana getirir. 3. ve 4. mısrayı oluşturan cümleciklerinde eklenmesiyle eser bir A periyodu olarak ortaya çıkar. Seyri 5 ses arasında görülen bu uzun hava da müzik değil, söz unsuru ön planda olduğundan, ses sahası çok sınırlıdır. Güçlü sesi üzerinde sıkça kullanılan baskılar dikkat çekmektedir. Sivas uzun havaları içinde “Çamşılı” ağzı olarak bilinen uzun havalardandır.

4.4.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Asri gurbet / harab etmiş köyümü _____ x
Bülbül gidip / baykuş konmuş gel hele _____ a
Ben ağayım / ben paşayım diyenler _____ x
Kapıları / kitlemişler gel hele _____ a

} 4 + 7 = 11 'li hece ölçüsü

Gel hele de / dudu dillim gel hele _____ a
Gel hele de / ben ölüyüm gel hele _____ a

} **Bağlantı**

Bir ev burda / bir ev garşı da kalmış _____ b
Sorun hele / bizim gomşular n'olmuş _____ b
Kırk senelik / ağaç / gurumuş galmış _____ b
Bizim köye / benzemiye gel hele _____ a

} 4 + 7 = 11 'li hece ölçüsü

Bağlantı

Nazım birimi : Dörtlük

Nazım şekli : Koşma

4.4.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Hüseyini

Güçlüsü : “ Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “ Si b²”

Ses Genişliği : Eser bir oktavlık ses sahası içinde seyretmektedir.

Seyir Karakteri : İnici- çıkıcı

Form Analizi :

$$\mathbf{A} \left\{ \begin{array}{l} \left. \begin{array}{l} 1. \text{mısra} : (\alpha) \\ 2. \text{mısra} : (\alpha + \beta) \\ 3. \text{mısra} : (\alpha) \\ 4. \text{mısra} : (\alpha + \beta) \end{array} \right\} \mathbf{a} \\ \left. \begin{array}{l} 3. \text{mısra tekrar} : (\chi) \\ 4. \text{mısra tekrar} : (\delta + \varepsilon + \phi) \\ \text{Bağlantı} : (\gamma + \eta) \end{array} \right\} \mathbf{b} \end{array} \right.$$

Değerlendirme

Uzun hava dört mısra ve bir bağlantı cümlesinden oluşmaktadır. Ancak uzun havanın dörtlüğü içinde son iki mısrasının tekrarında melodik değişimler söz konusudur. Bu da eser içinde iki ayrı cümle oluşturmaktadır. Yukarıdaki analizde de görüldüğü gibi eserin ilk dört mısrası (a) cümlesini oluşturmaktadır. $\mathbf{a} = (\alpha + \alpha + \beta + \alpha + \alpha + \beta)$

Üçüncü ve dördüncü mısraların tekrarlarında oluşan melodik yapı bağlantı mısrasıyla birlikte (b) cümlesini oluşturmaktadır. $\mathbf{b} = (\chi + \delta + \varepsilon + \phi + \gamma + \eta)$

Bu iki cümlenin birleşmesi ile birlikte eser bir period (A) şeklinde son bulmaktadır. Sivas uzun havaları içinde “Çamşılı” ağzı olarak icra edilmektedir.

4.5.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Aşşığı mahlenin / allı gelini	_____a	} 6+5 =11'li hece ölçüsü
Sabah erken / bağlamamış belini	_____a	
Geyindim gidem /dedim yarın yanına	_____b	
Döndü gardaş dedi / kırdı belimi	_____a	

Yiyemedim / bahçanızdan kirazdan	_____c	} 4 + 7=11'li hece ölçüsü
Ben gorharım / iftiradan garadan	_____c	
Eğer benim / yarım hakikatlıysa	_____d	
Arar bulur / beni şimdi birazdan	_____c	

Nazım birimi: Dörtlük

Nazım şekli : Koşma

4.5.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi: Uşşak

Güçlüsü : “Re “

Karar Sesi : “ La”

Donanım : “Si b²”

Ses Genişliği : “La” ve “ Mi” sesleri arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri: İnici-çıkıcı

Form Analizi :

$$\left. \begin{array}{l} 1.mısra = \alpha + \beta \\ 2.mısra = \alpha^1 + \chi + \delta \\ 3.mısra = \alpha + \beta \\ 4.mısra = \alpha^1 + \chi + \delta \end{array} \right\} a \left. \vphantom{\begin{array}{l} 1.mısra = \alpha + \beta \\ 2.mısra = \alpha^1 + \chi + \delta \\ 3.mısra = \alpha + \beta \\ 4.mısra = \alpha^1 + \chi + \delta \end{array}} \right\} A$$

$$A = \left\{ a (\alpha + \beta + \alpha^1 + \chi + \delta + \alpha + \beta + \alpha^1 + \chi + \delta) \right\}$$

Değerlendirme

Uzun hava bir cümleinin iki kez tekrarı ile meydana gelmiş bir periyoddan oluşan bir ezgidir. Güçlü sesi olan “Re” perdesi ezgi içinde sıkça vurgulanmıştır. Her iki mısra da bir kullanılan “..ey canım ey” kelimeleri terennüm niteliği taşımaktadır. Bu şekliyle ele alındığında eserdeki “α” motifleri bir cümlecik, ” β” motifi ona cevap veren ikinci cümlecik olmakta, yine “ χ + δ” motifi terennüm olarak kabul edilirse bunların birleşimi a=(α+β+χ + δ)= A periodun da bir cümleyi oluşturmaktadır. Sivas uzun havaları içinde “Çamşılı” ağzı olarak bilinmektedir.

4.6.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Bulut gat gat olmuş / ayın önüne (günün önüne) _____ a
Geyin elbiseni / gidek düğüne (ölem ben ölem gız gurban olam) _____ a
İkimizde kalsak / dünya sonuna (ölem ben ölem / gız gurban olam) _____ a

} 6+5=11

Yaylaya giderken / yolun olaydım (gız gurban olam) _____ b
Çevrülü bahçanda / gülün olaydım (Ölem ben ölem...) _____ b
İster misin yanıp / kül olaydım (ölem ben ölem ...) _____ b

} 6+5 =11

Has bahçanın / duvarını örmedim (gız gurban olam) _____ c
Doya doya / ben o yarı görmedim (ölem ben ölem...) _____ c
Ben o yarin / gıymatını bilmedim (ölem ben ölem ...) _____ c

} 4 + 7=11

Nazım birimi: Üçlü dizelerden oluşmaktadır.

Nazım biçimi: Koşma. Terennüm kelimeleri (gız gurban olam, ölem ben ölem)

4.6.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi: Hüseyin

Güçlüsü:” Mi “

Karar Sesi : La

Donanım : “Si b²”

Ses Genişliği : “Sol” – “Mi” arasındadır. Eser seyre Güçlü sesi olan “Mi” sesinden başlamış, altta “sol” sesine kadar inerek “La” sesinde karar kılmıştır.

Seyir Karakteri: İnici-çıkıcı

Form Analizi:

$$\left. \begin{array}{l} 1.\text{mısra: } \alpha + \alpha + \beta \\ 2.\text{mısra: } \alpha^1 + \beta + \chi + \chi^1 \\ 3.\text{mısra: } \alpha^1 + \beta + \chi + \chi^1 \end{array} \right\} a$$

$$a = \left\{ (\alpha + \alpha + \beta) + (\alpha^1 + \beta + \chi + \chi^1) + (\alpha^1 + \beta + \chi + \chi^1) \right\}$$

Değerlendirme

Uzun hava bir cümleden oluşmaktadır. 1.mısrada iki aynı motif tekrarlanmış ve onlara bir (β) motifi eklenerek bir cümlecik oluşmuştur. İkinci mısra ilk mısradaki melodilerden çok farklı olmamakla birlikte tamamlayıcı özellikte birleşerek, her iki mısra bir cümleyi oluşturmaktadır. 3.mısra, 2.mısranın tekrarıdır. Dolayısıyla uzun hava tek cümlelik bir eserdir. Bunun bir periodu oluşturması söz konusu değildir. Ayrıca 2. ve 3. mısra sonlarındaki “....ölem ben ölem”, “..gız kurban olam” kelimeleri terennümü oluşturur.

4.7.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Kemend attın koydun beni tuzağa _____ a
Kurtulamam gader / senin elinden _____ b
Terki diyar etsem / gitsem uzağa _____ a
Kurtulamam gader / senin elinden _____ b

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Ganisin cömertsin / her şeye nazır _____ c
Kimin yoksun eder / kimisin vezir _____ c
Her nereye gitsem / yakamda hazır _____ c
Kurtulamam gader / senin elinden _____ b

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Karışmadım kader / senin işine _____ d
Derdin nedir düştün / benim peşime _____ d
Çadır kursam karlı / dağın aşına _____ d
Kurtulamam gader / senin elinden _____ b

} 6+5 = 11'li hece ölçüsü

Nazım birimi: Dörtlük

Nazım şekli: Koşma / Türkü

4.7. 2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Uşşak

Güçlüsü : ” Re”

Karar Sesi : ” La”

Donanım: Si b²

Ses Aralığı : “La” – “Mi “ arasındadır.

Seyir Karakteri: İnici-çıkıcı

Form Analizi :

$$\begin{array}{l} \left. \begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } \alpha + \beta = a \\ 2. \text{ mısra : } \alpha^1 + \beta^1 = a^1 \\ 3. \text{ mısra : } \alpha^1 + \beta^1 = a^1 \end{array} \right\} \mathbf{a} \\ \left. \begin{array}{l} 4. \text{ mısra : } \chi + \delta = b \end{array} \right\} \mathbf{b} \end{array} \quad \mathbf{A}$$
$$A = \left\{ \mathbf{a} (\alpha + \beta) + \mathbf{a}^1 (\alpha^1 + \beta^1) + \mathbf{a}^1 (\alpha^1 + \beta^1) + \mathbf{b} (\chi + \delta) \right\}$$

Değerlendirme

Uzun hava (a) + (b) cümlelerinin birleşmesiyle oluşmuş tek periodluk (A) bir eserdir. İki ana motif (α+β) ve (χ+δ) motifleridir. İkinci ve üçüncü mısralar ilk mısranın tekrarı niteliğindedir. Eser Uşşak makamında seyretmektedir. Güçlü sesi olan “Re” perdesi sıkça vurgulanmaktadır. Sivas uzun havaları içerisinde gerek “Çamşılı” ağzı, gerekse “Emlek” ağzı uzun havaları ile benzerlik göstermektedir.

4.8.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Ağ deveyi gaterlemiş / gidiyor _____ a
Türkmen gızı / bir yaylanın içinde _____ b
Ağ deve üstünde / çocuk güdüyor _____ a
Türkmen gızı / bir yaylanın / içinde _____ b

} 11'li hece ölçüsü

Güzel ne güzel, neydem ne güzel, canan ne güzel = **Terennüm(bağlantı)**

Çıktı yol üstünde / beni eyledi _____ c
Kemend atıp/ yollarımı bağladı _____ c
Develi'den olduğunu / söyledi _____ c
Yörük kızı / bir ormanın içinde _____ b

} 11'li hece ölçüsü

Bağlantı

Nazım Birimi : Dörtlük

Nazım Şekli : Koşma / Türkü

4.8.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Hüseyini

Güçlüsü : “Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “Si b²”

Ses Genişliği : Karar sesi olan “ La” perdesi ve “Fa” sesleri arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri : İnici- çıkıcı

Form Analizi :

$$\begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } \alpha \\ 2. \text{ mısra : } \alpha \\ 3. \text{ mısra : } \alpha \\ 4. \text{ mısra : } \alpha \\ \text{Bağlantı : } \beta + \chi + \delta \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } \alpha \\ 2. \text{ mısra : } \alpha \\ 3. \text{ mısra : } \alpha \\ 4. \text{ mısra : } \alpha \end{array}} \right\} a$$

Değerlendirme

Bu uzun hava aynı cümleciğin tekrarından oluşan (α) tek cümlelik (a) bir uzun havadır. Bağlantı kısmı ayrı bir cümlecik değil, tamamlayıcı özellikte terennüm kelimelerinden oluşmaktadır. Ses sahası olarak entervali dar bir uzun havadır. Güçlü sesi olan “Mi” sıkça vurgulanmıştır. Sivas uzun havaları içinde Emlek ağzı olarak bilinmektedir. Bu uzun hava Arguvan yöresinde de bu şekliyle söylenmektedir.

4.9.1. Eserin Söz Unsurları Bakımından İncelenmesi

Bir seher vaktinde / gençlik çağında _____ a
Sevdası kalbimde / geldi gizlendi _____ b
Boynum eğri benzim / sarı gezerken _____ c
Aklımı başımdan / aldı gizlendi _____ b

} 6 + 5 = 11'li hece ölçüsü

Bu sevda başımdan / ırılmaz dedi _____ c
Aşkın deryaları / durulmaz dedi _____ c
Her güzele meyil / verilmez dedi _____ c
Bir baktı yüzüme / durdu gizlendi _____ b

} 6 + 5 = 11'li hece ölçüsü

Nazım birimi : Dörtlük

Nazım şekli : Koşma

4.9.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Uşşak

Güçlüsü : “Re”

Karar sesi : “ La”

Donanım : “Si b²”

Ses genişliği :” Karar perdesi olan “La” sesi ile tiz bölgedeki “Sol” sesi arasında seyreder

Seyir Karakteri : İnici- çıkıcı

Form Analizi :

$$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } (\alpha) \\ 2. \text{ mısra : } (\beta) \end{array} \right\} \mathbf{a} \quad \left. \begin{array}{l} 3. \text{ mısra : } (\chi) \\ 4. \text{ mısra : } (\delta + \varepsilon + \phi) \end{array} \right\} \mathbf{b} \quad \left. \right\} \mathbf{A}$$

Değerlendirme

Uzun hava iki cümleden oluşmaktadır. (a + b) cümlesini oluşturan motif gurupları:

$$a + b = \left\{ \alpha + \beta + \chi + \delta + \varepsilon + \phi \right\}$$

Bu cümlelerin birleşimi ise bir “A” periodunu oluşturur. Ses sahası bakımından fazla geniş olmayan bu uzun hava da en göze çarpan notlar, eserin konuşur gibi icra edilmesidir. Güçlü sesi sıkça vurgulanmıştır. Bu eser Sivas uzun havaları içerisinde “Emlek Ağzı” diye tabir edilen uzun havalardandır.

4.10.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Ağ gül seni / camekanda görmüşler _____a
Siyah saçın / sırma ile örmüşler _____a
Ürüyamda / seni bana vermişler _____a

} 4+7=11'li hece ölçüsü

{ Beni böyle / yakar kor gider misin _____b
Evvel sevip / sonra terk eder misin _____b }

Bağlantı

Acı poyraz / gibi deli esmedim _____c
Kaderime / küstüm sana küsmedim _____c
Bende senden / ümidimi kesmedim _____c

} 4+7=11'li hece ölçüsü

Bağlantı

Nazım birimi: Bentleri üçerli mısradan oluşmuş, iki mısralık bağlantı kısımları olan serbest bir türdür.

Nazım biçimi: Türkü

4.10.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Uşşak

Güçlüsü : “Re”

Karar Sesi: “ La”

Donanım : “Si b²”

Ses Genişliği : “Mi” ve “La” sesi arasındadır.

Seyir Karakteri : İnici-çıkıcı

Form Analizi :

1. mısra : $\alpha+(\beta)= \mathbf{a}$2. mısra : $\chi+(\delta) = \mathbf{b}$3. mısra : $\alpha+(\beta)= \mathbf{a}$4. mısra : $\chi+(\delta) = \mathbf{b}$	}	Parantez içindeki motifler terennüm motifleridir.

$$A = \left\{ \mathbf{a} (\alpha+\beta) + \mathbf{b} (\chi+\delta) + \mathbf{a} (\alpha+\beta) + \mathbf{b} (\chi+\delta) \right\}$$

Değerlendirme

Uzun havada ilk iki mısra ana temayı oluşturmakta, diğer iki mısra ise tekrar motiflerinden oluşmaktadır. Eserin ses genişliği “la” ve “ mi “ sesleri arasında görülmektedir. Söz unsuru ön planda olan eserde, kelimeler içinde de terennüm bölümleri yer almaktadır. (Ağ gülüm, Yar eylen...) Güçlü sesi “Re” sesi olup uzun havanın seyri bu sesle başlamaktadır. Sivas ağzı uzun havaların içinde “Emlek” ağzı olarak bilinmekte, kimi yerlerde “Çamşılı” ağzı örneği olarak icra edilmektedir.

4.11.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Penceresi / mavi boya _____ a
Gurban olam / sizin soya _____ a
Sizin soyda / bir güzel var _____ b
Saramadım / doya doya _____ a

} 4 + 4 = 8’li hece ölçüsü

Şu tarlaya / su bağladım _____ c
Geldim gettim / ben ağladım _____ c
Çok nazlanma / güççük gelin _____ d
Meylimi / sana bağladım _____ c

} 4 + 4 = 8’li hece ölçüsü

Nazım birimi : Dörtlük

Nazım şekli : Mani

4.11.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Uşşak

Güçlüsü: “Re”

Karar Sesi : “ La”

Donanım : “Si b²”

Ses Genişliği : Karar sesinin yedeni olan “Sol” sesi ile “ Mi” sesi arasında seyretmetedir.

Seyir Karakteri : İnici-çıkıcı

Form Analizi :

$$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } (\alpha + \alpha^1) \\ 2. \text{ mısra : } (\beta) \\ 3. \text{ mısra : } (\chi) \\ 4. \text{ mısra : } (\beta^1) \end{array} \right\} \mathbf{a} \left. \vphantom{\begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } (\alpha + \alpha^1) \\ 2. \text{ mısra : } (\beta) \\ 3. \text{ mısra : } (\chi) \\ 4. \text{ mısra : } (\beta^1) \end{array}} \right\} \mathbf{A}$$

Değerlendirme

Uzun hava bir perioddan oluşmaktadır. Ses sahası açısından incelendiğinde 5 ses arasında seyreden bir eserdir. Konuşur gibi icra edilir. Güçlü sesi olan “Re” sesine sıkça vurgu yapılmıştır. Sivas uzun havaları içinde “Emlek Ağzı” olarak isimlendirilmektedir.

4.12.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Eğer benim ilen gitmek dilersen _____ x
Alen güzel yaz gelsin de gidelim _____ a
Bizim eller gırçılıdır geçilmez _____ x
Yollar çamur kurusunda gidelim(güzel gidelim) _____ a

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Geçeyidim Garamanın elini _____ b
Köprüsü yok geçemezsin selini _____ b
Gerdan yaylasını perçem telini _____ b
Lale sümbül bürüsünde gidelim(güzel gidelim) _____ a

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Karacoğlan der ki buna ne fayda _____ c
İrabet kalmamış yoksulda bayda _____ c
Bu ayda olmazsa gelecek ayda _____ c
Onbir ayın birisinde gidelim(güzel gidelim) _____ a

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Nazım birimi : Dörtlük

Nazım şekli : Koşma

4.12.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi: Hüseyin

Güçlüsü : “Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “ si b²”

Ses Genişliği : “la” ve “ fa” sesleri arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri : İnici-çıkıcı

Form Analizi :

$$\begin{array}{l} 1.\text{mısra} : \alpha \\ 2.\text{mısra} : \alpha \\ 3.\text{mısra} : \alpha \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} 1.\text{mısra} : \alpha \\ 2.\text{mısra} : \alpha \\ 3.\text{mısra} : \alpha \end{array}} \right\} a$$
$$4.\text{mısra} : \beta \left. \vphantom{4.\text{mısra} : \beta} \right\} b$$

$$A = \left\{ a (\alpha + \alpha + \alpha) + b (\beta) \right\}$$

Değerlendirme

Uzun havanın ilk cümlecığı bir soru olan “α “ motifidir. Devamında gelen iki mısradaki motifler “α “motifine bağlı benzer karakterde motifler olup soruyu tekrarlar niteliktedir. “β” motifi ise cevaptır. Aynı yapı ikinci kez tekrarlanarak cevap güçlendirilmiştir. Diğer kıtalar da aynı şekil görülmektedir. Uzun hava seyri içinde güçlü perdesi olan “mi” sesine sürekli vurgu yapılmıştır. İlk soru cümlelerinde güçlü vurgusu “mi” sesi iken, cevap cümlesinde bu vurgu “re” ve karar sesi olan “la” seslerine geçmiştir. Sivas uzun havaları içinde “Emlek” ağzı örnekleri içinde yer almaktadır.

4.14.1.Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Akşam olur / gölge düşer kayıya _____ a
Mahmur gözlüm / yer serer ki uyuya _____ a
Ben kurbanam / senin gibi mayıya _____ a
Reva mıdır / sararıp da solam yar _____ b
(Revamıdır / boynu eğri kalam yar)

} 4+7=11'li hece ölçüsü

Akşam olur / yatağına yaslanır _____ c
Dudu gumru / etrafında beslenir _____ c
Ben ağlıyam / belki o yar uslanır _____ c
Revamıdır / sararıp da solam yar _____ b
(Revamıdır / boynu eğri kalam yar)

} 4+7 =11'li hece ölçüsü

Nazım birimi: Dörtlük.

Nazım şekli: Türkü

4.14.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Hüseyini

Güçlüsü: “Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “ Si b²”

Ses Genişliği : “ La”- “Sol” arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri : İnici-çıkıcı

Form Analizi :

$$\mathbf{A} \left\{ \begin{array}{l} 1. \text{ mısra} = (\alpha + \alpha^1) \\ 2. \text{ mısra} = (\beta + \chi) \\ 3. \text{ mısra} = (\alpha^1) \end{array} \right\} \mathbf{a}$$
$$\left\{ \begin{array}{l} \text{Terennüm} = (\beta^1 + \chi^1 + \delta + \varepsilon) \end{array} \right\} \mathbf{b}$$

Değerlendirme

Uzun havadaki ilk kıtayı oluşturan simgelerin her biri birer motif olup, $(\alpha + \alpha^1 + \beta + \chi + \alpha^1) = \mathbf{a}$ bütününde bir soru cümlesi oluşturmaktadır.

Terennümü oluşturan her bir motif ise soru cümlesine cevap oluşturan başka bir cümledir. $\mathbf{b} = (\beta^1 + \chi^1 + \delta + \varepsilon)$. Bu iki cümlenin birleşimi ile de bir A periyodu oluşmaktadır. Yani eser iki cümlenin birleşip tek period oluşturduğu bir eserdir. Eserin birinci dereceden güçlüsü olan “mi” sesinin yanı sıra, ikinci derece güçlü kabul edilen “re” sesine de sıkça vurguda bulunulmuştur. Eserin seyrettiği sesler “mi” ve yeden olan “sol” sesi arasında 6 sestten oluşmaktadır. Sivas uzun havaları içinde “Maya” örneği olarak icra edilmektedir.

4.13.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Yavri Yavri

Akşam olur / güneş gider ay gelir _____ a
O yar gitmiş / yatağında yan gelir _____ a
Ah edipte / ciğerimden kan gelir _____ a
Zaten bahtım / kara yazım böyleymiş _____ b

} 4 + 7 = 11'li hece ölçüsü

(Zaten bahtım / gülüm eylen kara yazım böyleymiş)

Yavri yavri

Çık ayvana / bak yıldızın merdine _____ c
Ben de düştüm / bir güzelin derdine _____ c
Şivan ine / şu güzelin yurduna _____ c
Zaten bahtım / kara yazım böyleymiş _____ b

} 4 + 7 = 11'li hece ölçüsü

Nazım birimi : Dörtlük

Nazım şekli : Türkü

4.13.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Hüseyini

Güçlüsü : “Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “Si b²”

Ses Genişliği : Karar sesi olan “La” ve tiz bölgede “Sol” sesi arasında seyretmektedir.

Seyir karakteri : İnici - çıkıcı

Form Analizi :

$$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } (\alpha + \alpha) \\ 2. \text{ mısra : } (\beta + \chi + \delta) \\ 3. \text{ mısra : } (\alpha + \alpha) \end{array} \right\} \mathbf{a} \quad \left. \begin{array}{l} \\ \\ \text{Bağlantı : } (\beta + \beta + \delta + \varepsilon + \phi + \gamma) \end{array} \right\} \mathbf{b} \quad \left. \begin{array}{l} \\ \\ \end{array} \right\} \mathbf{A}$$

Değerlendirme

Uzun havadaki ilk kıtayı oluşturan her bir motif kümesi $(\alpha + \alpha + \beta + \chi + \delta + \alpha + \alpha)$ şeklinde birer cümlecik olup, bunların birleşmesi sonucu $(\mathbf{a})$ soru cümlesi oluşmaktadır. Terennümü oluşturan motif grupları ise bir cevap cümlesi niteliğindedir. $(\beta + \beta + \delta + \varepsilon + \phi + \gamma) = \mathbf{b}$

Bu iki cümlelerin birleşmesi ile de A periyodu oluşmaktadır. Eserin birinci dereceden güçlüsü olan “mi” sesinin yanı sıra ikinci derece güçlüsü olan “re” sesinde de vurgular göze çarpmaktadır. Ses aralığı olarak incelendiğinde uzun havanın karar sesinin yedeni olan “sol” ve güçlü sesi civarındaki “sol” sesi arasında seyrettiği görülmektedir. Sivas uzun havaları içinde bu eser “maya” örneği icra edilmektedir.

4.15.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Galhın durnalar / Van'dan çekilin _____ a
Erciş'in gölüne / birden dökülün _____ a
Avcı İsmail derler/ ondan sahinin _____ a
Oralardan yüksek/ uçun turnalar _____ b

} 6 + 5 = 11'li hece ölçüsü

Üç durna uçurdum / Ağrı dağından _____ c
Suşehri, Zara'dan / Hafik düzünden _____ c
Şalvarı gırmızı / Tokat Gızından _____ c
Oradan güzelleri / seçin durnalar _____ b

} 6 + 5 = 11'li hece ölçüsü

Gitmeyin Tokat'a / tez gelir yazı _____ d
Önümüze çıkar / Yenihan düzü _____ d
Goyunlu guzulu / yayla Sivas'ın _____ d
Gölçekler gölüne / konun durnalar _____ b

} 6 + 5 = 11'li hece ölçüsü

Nazım birimi: Dörtlük

Nazım biçimi: Türkü

4.15.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi: Bozlak ”Kürdi”

Güçlüsü : “Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım: “Si b” ve “ Fa#”

Ses Genişliği: Tiz bölgede “Si b” sesi ve Pest bölgede “La” sesi arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri : İnici

Form Analizi:

$$\left. \begin{array}{l} 1.\text{mısra: } (\alpha + \beta) \\ 2.\text{mısra :} (\chi + \delta + \varepsilon + \phi) \end{array} \right\} \mathbf{a} \quad \left. \begin{array}{l} 3.\text{mısra : } (\chi + \delta + \varepsilon + \gamma) \\ 4.\text{mısra : } (\eta + \iota + \varphi + \kappa) \end{array} \right\} \mathbf{b} \quad \left. \begin{array}{l} \mathbf{a} \\ \mathbf{b} \end{array} \right\} \mathbf{A}$$

$$A = \left\{ \mathbf{a} (\alpha + \beta + \chi + \delta + \varepsilon + \phi) + \mathbf{b} (\chi + \delta + \varepsilon + \gamma + \eta + \iota + \varphi + \kappa) \right\}$$

Değerlendirme

Bu uzun hava dizi bakımından diğer uzun havalardan farklı bir yapı sergilemektedir. Seyir karakteri inici olduğundan tiz bölgede başlamakta ve motiflerdeki triller göze çarpmaktadır. Eser iki cümlelerin birleşmesi ile bir A periyodu şeklinde oluşmaktadır. ”La” sesi en çok vurgulanan notadır. Ses sahası bakımından diğer uzun havalara göre sınırları geniş bir seyir örneği gösterir. Sivas uzun havaları içinde “Bozlak” örneği olarak icra edilmektedir.

4.16.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Şu gurbet ellerin / yeli sert olur _____ a
Bir garip kuzuya / dünya kurt olur _____ a
Eller bayram eder / bize dert olur _____ a
Garip b  b  l gibi / dallarda kaldım _____ b

} 6 + 5 = 11'li hece   l  s  

Gurbet ellerinde / alma canımı _____ c
Duyar düşmanlarım / şaduman (olur) _____ d
Yıkıp viran etme / fakir hanemi _____ c
Ufak yavrularım / perişan (olur) _____ d

} 6 + 5 = 11'li hece   l  s  

Nazım birimi : Dörtlük

Nazım şekli : Türkü

4.16.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Bozlak “Kürdi”

Güçlüsü : “ Mi”

Kara Sesi : “ La”

Donanım : “ Si b” “Si b²” “Fa #²”

Ses Genişliği : “Karar sesi olan “La” perdesi ile tiz bölgedeki “Mi” sesi arasında seyreder.

Seyir Karakteri : İnici

Form Analizi :

$$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ mısra : } (\alpha + \beta) \\ 2. \text{ mısra : } (\chi + \delta) \end{array} \right\} \mathbf{a} \quad \left. \begin{array}{l} 3. \text{ mısra : } (\varepsilon + \phi) \\ 4. \text{ mısra : } (\gamma + \eta + \iota) \end{array} \right\} \mathbf{b} \quad \left. \begin{array}{l} \mathbf{a} \\ \mathbf{b} \end{array} \right\} \mathbf{A}$$

$$\mathbf{A} = \left\{ \mathbf{a} (\alpha + \beta + \chi + \delta) + \mathbf{b} (\varepsilon + \phi + \gamma + \eta + \iota) \right\}$$

Değerlendirme

Bu uzun hava dizi bakımından diğer uzun havalardan farklı bir yapı sergilemektedir. Seyir karakteri inici olduğundan eser tiz bölgede başlamakta ve notalardaki motif kümeleri dikkat çekmektedir. İki cümlelerin birleşimi ile bir period oluşmuştur. Bir buçuk oktavlık bir ses sahasını kapsamaktadır. Sivas uzun havaları içinde “Bozlak” örneği olarak icra edilmektedir.

4.17.1.Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Üzüm sepetini / indirdim düze _____ a
Yalvardım yakardım / getirdim söze _____ a
Müşteri gelmişler / sevdiğim kıza _____ a
Sevdiğim kız gelin / olmuş ağlıyor _____ b

} 6 + 5 = 11'li hece ölçüsü

Eller kınalı, gözler sürmeli, yolcum gelmedi neydim _____ c
Yolladım o yarı ben burada kaldım _____ d
Yalvardım yakardım eyleyemedim _____ d
Eller kınalı,gözle rsürmeli yolcum gelmedi neydim _____ c

} **Bağlantı**

Karşı karşı / yaptırılın hanları _____ e
Kaldıralım / gasaveti gamları _____ e
İkimizde / bir araya gelende _____ f
Dert edelim / başa gelen halları _____ e

} 4 + 7 = 11'li hece ölçüsü

Bağlantı

Nazım Birimi: Dörtlük

Nazım şekli: Koşma

4.17.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Muhayyer

Güçlüsü : “ Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “Si b²” ve “ Fa #”

Ses Genişliği : Tiz Bölgedeki “Do” sesi ile kara sesi olan “ La” ses aralığında seyretmektedir. Bir oktavı aşan bir ses aralığına sahiptir.

Seyir Karakteri : İnici

Form Analizi :

$$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ mısra: } \alpha + \alpha^1 \\ 2. \text{ mısra: } \beta + \chi \\ 3. \text{ mısra: } \delta \\ 4. \text{ mısra: } \varepsilon \end{array} \right\} \mathbf{a}$$

$$\text{Terennüm} \left. \begin{array}{l} 1. \text{ mısra: } \phi \\ 2. \text{ mısra: } \delta^1 \\ 3. \text{ mısra: } \varepsilon \\ 4. \text{ mısra: } \phi \end{array} \right\} \mathbf{b}$$

$$\mathbf{A} = \left\{ \mathbf{a} (\alpha + \alpha^1 + \beta + \chi + \delta + \varepsilon) + \mathbf{b} (\phi + \delta^1 + \varepsilon + \phi) \right\}$$

Değerlendirme

Uzun hava iki ayrı cümleinin birleşmesi (a + b) ile tek periyoddan (A) oluşmuş bir eserdir. Ses sahası oldukça geniş olan bu eser, diğerlerine göre farklılık göstermektedir. Tiz bölgede seyre başlayıp, güçlüdeki kalışlardan sonra asma kalışlar yaparak karar sesine gelir. Müzikal yapı söz unsurundan daha ön plandadır. İlk dört mısra(a) bir soru cümlesi, terennüm kısmı (b) ise cevap cümlesidir. İkisinin birleşimi ile eser sonlanır. A= (a+b) şeklindedir.

4.18.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Kan ağlıyor / Erzincan'ın / dağları _____ a
Viran kaldı / mor sünbüllü / bağları _____ a
Sivas'a geliyor / kalan sağları _____ a
(Şikayetim kimden / kime diyeyim) _____ b

} 4 + 4 + 3 = 11'li hece ölçüsü

Niksar'da kalmadı / dikili bir taş _____ c
Erba'yı sormayın / döker kanlı yaş _____ c
Tokat'da geçirdi / zorlu bir savaş _____ c
Şikayetim kimden / kime diyeyim _____ b

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Karahisar, Koylesar / hep viran oldu _____ d
Gül yüzlü yavrular / sararıp soldu _____ d
Bize ne olduysa / Mevla'dan oldu _____ d
Şikayetim kimden / kime diyeyim _____ b

} 6+5=11'li hece ölçüsü

Nazım birimi: Dörtlük. Son mısra tekrar cümlesidir.

Nazım biçimi: Koşma

4.18.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Muhayyer

Güçlüsü : “Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “Si b²” ve “ Fa #”

Ses Genişliği : Pest bölgede “Sol”sesinden başlayıp, tiz bölgede “Do” ses aralığında seyretmektedir.

Seyir Karakteri : İnici

Form Analizi :

$$\mathbf{A} \left\{ \begin{array}{l} 1.\text{mısra} : \alpha + \beta \\ 2.\text{mısra} : \chi \\ 3.\text{mısra} : \delta \\ \text{Terennüm} : \varepsilon \end{array} \right\} \begin{array}{l} \left. \begin{array}{l} a \\ b \end{array} \right\} \end{array} \left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\} \text{I. kıta}$$

$$\mathbf{A} \left\{ \begin{array}{l} 1.\text{mısra} : \alpha^1 + \beta^1 \\ 2.\text{mısra} : \phi \\ 3.\text{mısra} : \gamma \\ \text{Terennüm} : \varepsilon \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\} \text{II. kıta}$$

Değerlendirme

Uzun hava iki cümleden oluşmuş tek periodluk bir eserdir. İlk 3 mısrayı oluşturan motifler bir soru cümlesi (a) olarak gözlenmektedir. Terennüm kısmı ise bir cevap (b) cümlesidir ve her kıta sonunda tekrarlanmaktadır. Eser ses sahası açısından entervali geniş bir yapıya sahiptir. Muhayyer makamı İnici bir seyir karakteri gösterdiğinden uzun havada tiz bölgede başlayıp, kararda peste inmektedir.

4.19.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Dağlar ağardı / kardan _____ a
Haber gelmedi / yardan _____ a
Ya gel ya mektup / gönder _____ b
Kurtar beni bu / dardan _____ a

} 5 + 2 = 7'li hece ölçüsü

Kara gözlüm ağlama karaları bağlama _____ c

} **Bağlantı**

Şu dağlar / ulu dağlar _____ d
Çevresi / sulu dağlar _____ d
İstedim / yare gidem _____ e
Bağlaman / yolu dağlar _____ d

} 3 + 4 = 7'li hece ölçüsü

Bağlantı

Nazım Birimi: Dörtlük

Nazım Şekli : Mani

4.19.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi: Muhayyer

Güçlüsü : “Mi”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “Si b²” ve “Fa#”

Ses Genişliği: Tiz bölgedeki “Do”sesi ile pest bölgedeki ”Fa#” sesleri arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri: İnici

Form Analizi:

$$\left. \begin{array}{l} 1.mısra : \alpha + \alpha^1 + \beta \\ 2.mısra : \alpha \\ 3.mısra : \chi \\ 4.mısra : \delta \end{array} \right\} \mathbf{a} \quad \left. \begin{array}{l} \mathbf{a} \\ \mathbf{b} \end{array} \right\} \mathbf{A}$$
$$\left. \begin{array}{l} \text{Terennüm : } \varepsilon + \phi + \gamma \end{array} \right\} \mathbf{b}$$

$$A = \left\{ \mathbf{a} (\alpha + \alpha^1 + \beta + \alpha + \chi + \delta) + \mathbf{b} (\varepsilon + \phi + \gamma) \right\}$$

Değerlendirme

$(\alpha + \alpha^1 + \beta + \alpha + \chi + \delta) = (\mathbf{a})$ bir soru cümlesidir. Bunu takip eden $(\varepsilon + \phi + \gamma) = \mathbf{b}$ cümlesi ise ona cevap niteliği taşıyan ikinci cümledir. Bu iki cümlenin birleşiminden $(\mathbf{a} + \mathbf{b}) = (\mathbf{A})$ periyodu oluşmuştur. Yani bu eser tek periodluk bir uzun havadır. Ses sahası bakımından oldukça geniş ses aralıklarında seyrettiği gözlenir. İnici bir seyir karakterine sahip olduğundan seyir tiz bölgede başlanmıştır. Pest bölgede yeden sesleri olan “Sol” ve “Fa #” seslerine kadar inilerek “La” perdesinde karar vermiştir. Müzikal yapısı geniş bir uzun havadır.

4.20.1. Eserin Söz Unsuru Bakımından İncelenmesi

Ben gidiyom / Rüştü Beyim ağlama _____ a
Koz goyup da / ciğerimi dağlama _____ a
Alay gitti / beni burada eyleme _____ a

} 4+7=11'li hece ölçüsü

Yemen'e de / benim ağam Yemen'e _____ b
Endi m'ola / Mehralı Bey Yemen'e uy _____ b
Gurdu m'ola / çadırları çimen _____ b
Oğul köz düştüğü yeri yakar kime ne _____ b
Dert benim / vallah kime ne _____ b

} BAĞLANTI

Ben gidiyom / Rüştü Beyim sana bir nişan _____ c
Susuzluktan / alayların perişan _____ c
Hiç iflah mı / olur Yemen'e düşen _____ c

} 4+7=11'li hece ölçüsü

BAĞLANTI

Nazım birimi: Bentleri 3 mısradan oluşmuş, bağlantılar 5 mısra. 11'li hece ölçüsü ile yazılmış.

Nazım biçimi: Türkü

4.20.2. Eserin Müzikal Açıdan İncelenmesi

Dizisi : Tahir

Güçlüsü: “Re”

Karar Sesi : “La”

Donanım : “Si b²” - “Fa #”

Ses Genişliği : “La “– tiz bölgede “Sib²” arasında seyretmektedir.

Seyir Karakteri: İnici-Çıkıcı

Form Analizi :

$$A \left\{ \begin{array}{l} 1. \text{ kıta : } (\alpha + \alpha^1 + \alpha + \alpha^1) = a \\ \text{Terennüm : } (\beta + \chi + \delta + \varepsilon + \phi) = b \end{array} \right.$$

$$A = \left\{ a (\alpha + \alpha^1 + \alpha + \alpha^1) + b (\beta + \chi + \delta + \varepsilon + \phi) \right\}$$

Değerlendirme

Uzun hava iki ana cümleden oluşmaktadır. İlk cümleyi oluşturan **a** ($\alpha + \alpha^1 + \alpha + \alpha^1$) cümlecikleri bir soru cümlesini oluşturmaktadır. Hemen arkasından seyreden **b** ($\beta + \chi + \delta + \varepsilon + \phi$) cümlecikleri ise ilk cümleye cevap olan ikinci cümleyi oluştururlar ve eser bu sayede bir period (**A**) olarak ortaya çıkar. Bu ikinci cümle aynı zamanda uzun hava içindeki terennüm cümlesidir ve her kıta sonunda tekrarlanır. Uzun havanın seyri tiz seslerde dolaştıktan sonra asma kalışlarla durağa gelir. Ses sahası oldukça geniş bir uzun havadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Buraya kadar olan bölümlerden elde edilen bilgiler ışığında vardığımız en önemli sonuç, Sivas ilinin geleneksel müzikal kimliğinin oldukça zengin ve çeşitli olduğudur. Elbette ki bu çeşitliliğe birçok etken sebep olmaktadır. İlin bulunduğu coğrafi konum, ekonomik ve sosyal anlamdaki yaşam koşulları, göçler, yaşanan acı olaylar v.b gibi bir sürü etken bu çeşitliliğin oluşumuna sebep olarak gösterilebilir.

Sivas'ın bulunduğu coğrafi konum şehrin müzikal anlamda etkileşimler içinde olmasını sağlamış ve bu etkileşimler sayesinde de birçok benzer uzun hava ve kırık hava örnekleri doğmuştur. Örneğin Sivas uzun havaları içinde maya örneği olarak incelenen “Akşam olur güneş gider ay gelir” ve “Akşam olur gölge düşer kayıya” isimli uzun havalar, Erzurum, Malatya ve çevresinde okunan “Huma kuşu” isimli maya örneği ile melodik olarak benzer yapı sergilemektedir.

Tez içerisinde incelenen iki bozlak örneği “Durnalar” ve “ Şu Gurbet Ellerin Yeli Sert Olur” isimli uzun havalarıdır. Her iki uzun havada da bozlakların karakteristik örnekleri mevcuttur. Ancak iki uzun hava arasında ses sahaları bakımından bazı farklılıklar mevcuttur. “Durnalar” bozlağı ses sahası bakımından çok geniş değildir. Kullanılan motif gruplarındaki triller alışılmış bozlak motiflerine göre daha sadedir. “Şu Gurbet Ellerin Yeli Sert Olur” isimli bozlakta ise ses sahası bir önceki bozlakla kıyaslandığında daha geniş bir alanda seyrettiği göze çarpmaktadır.

Sivas'ın karakteristik uzun hava örneklerinden olan Çamşılı ve Emlek Ağzı uzun havalar, Malatya-Arguvan yöresinde görülen uzun havalarla hem dil, hem de melodik olarak çok fazla benzerlik göstermektedir. Hatta bu benzerlikler yüzünden bu uzun havaların tek bir ağız türü olarak bir başlık altında toplanması öngörülebilir. Ancak verilmesi gereken isimin Arguvan ağzı mı, yoksa Çamşılı ağzı mı olması gerektiği konusu, üzerinde düşünülüp, araştırılması gereken önemli bir başka konudur. Emlek ağzı ise Sivas'ta son birkaç yıldır açığa çıkmış bir mevzudur. Bu ağız türü veya çeşidi üzerine henüz elle tutulur önemli verilere ulaşılamamıştır. Ancak dikkat çekilmesi gereken en önemli şey, bu üç ağız örneğinin birleştiği noktaların ayırt edilemeyecek benzerlikler göstermesidir. Örneğin Arguvan ağzında “ k” harfleri özellikle kelime

başlarında “g” şeklinde söylenir. Bu söyleyiş karakteristik bir özelliktir. (Kapı-gapı, Kanat- ganat, kardeş- gardaş v.b.) Bu kullanım Çamşılı ve Emlek ağzı örneklerinde de aynı şekilde görülmektedir. Çamşılı ve Emlek ağzı uzun havalar ses sahası bakımından 5 ses içerisinde seyreden bir yapıya sahiptir. Sivas’ta birçok uzun havanın böyle 5 ses arasında seyretmesinin sebebini insanın anatomik yapısına bağlamak mümkündür. Gırtlak ve insan ses yapılarının bu seslere daha yatkın oluşu, uzun havaların genellikle konuşur gibi bir ifade şekliyle yorumlanması ses alanını da kısıtlamaktadır. Bu kısıtlama sonucu özellikle Çamşılı, Kangal, Zara’nın bir bölümü, İmranlı ve Sivas’ın bazı ilçelerinde bu ses yapılarına uygun uzun havalar icra edilmektedir. Bu tür uzun havalarda önde olan müzik değil, sözlerdir. Âşık musikisinin en önemli özelliği söz söylemekteki ustalıktır. Uzun havaların genellikle konuşur gibi bir ifade şekliyle yorumlanması ses alanını da kısıtlamaktadır. Aynı kullanımlar Arguvan uzun havalarında da geçerlidir. Bu yörelerdeki uzun havalar makamsal olarak incelendiğinde, hem Çamşılı ve Emlek ağzı uzun havalarında, hem de Arguvan ağzı uzun havalarında kullanılan makamlar (Uşşak- Hüseyini) dizilerinden oluşmaktadır. Tez içerisinde incelenen 8 uzun hava Uşşak makamında olup, 6 tanesi de Hüseyini makamındadır. Bunu dışında kalan uzun havaların iki tanesi “Kürdi”, bir tanesi “Tahir”, üç tanesi de “Muhayyer” makamındadır.

Hüseyini ve Uşşak makamlarının yörede çokça kullanılmasını, insanların konuşur gibi türkü söylemelerine bağlamak doğru bir yaklaşımdır. Zira konuşma eylemi çok geniş ses aralığında seyreden bir durum değildir. Hüseyini, Uşşak makamlarının ses aralıkları bu şekilde türkü okumaya en elverişli makamlardır. Bunun yanı sıra, yörede bağlama düzeni akortlu (La- re-sol) sazın kullanılmasında etkisi büyüktür. Bu saz daha çok deyiş dediğimiz formun çalınmasında kullanılan bağlama ailesinin bir ferdidir. Deyişlerde genel olarak incelendiğinde söz unsurunun ön planda olduğu yine çoğunluğunun 5 ses arasında seyrettiği halk müziği yapılarından. Uzun havaların dizelerinin genellikle koşma tarzında olduğu görülmektedir. Buda âşık musikisinin etkilerini ortaya koymaktadır. Her üç yörede de âşıklık ve Alevî-Bektaşî kültürü yaygın olduğundan ortak noktalara rastlamak mümkündür. Bu uzun havaların bir isim altında birleştirilmesi konusu gelecek kuşaklara aktarma yolunda yapılması gereken bir hizmettir.

Yukarıda örneklemelerle belirttiğimiz gibi birçok yönden aynı kültürel olgular üzerinde birleşen bu üç bölge, aslında aynı bölge ve insan grubunu temsil eden yerlerdir. Temsil ettikleri topluluk Alevî-Bektaşî topluluğu, bölge ise henüz ismi koyulamamış bir bölgedir.

Alevî- Bektaşî kültüründen bahsetmişken, Sivas'ın müzikal kültürünün oluşumunda ki en önemli etkenlerden birisinin bu olduğunu söylemek gerekir. Sonuç itibarı ile eğer şuada ve geçmişte Sivas'ta âşıklık geleneği neden bu kadar yaygın diye sorulacak olursa, en baştaki sebep olarak Alevî- Bektaşî kültürünü göstermek yerinde olacaktır. Özellikle Sivas'ın köylerinde, dağlık bölgelerde yaşamlarını sürdüren bu toplulukların Sivas'ın dini müziğinde ilk sırada yer almaları konusu irdelenmesi gereken önemli bir noktadır. Dini müzikten kastedilen deyişler ve semahlardır. Bu aynı zamanda âşıklık geleneğinin birçok öncüsünü de bünyesinde barındıran bir kültür unsurudur. Sivas'ta tespit edilen birçok deyiş ve uzun havanın bu kesim tarafından üretilmesi, bunun yaşatılarak saza ve söze yönelişin sıkça görülmesi, Sivas'ın müzikal ve kültürel gelişimi ve yaşatılması açısından oldukça önemlidir.

Sivas'ın müzikal kimliği ve uzun havaları konusunda farklılık gösteren diğer bir bölge ise “Zara” ilçesidir. Zara'nın bilinen en önemli yorumcusu olan Zaralı İnce Halil'in yorumladığı uzun havalar diğer incelenen uzun havalardan farklı yapılar sergilemektedir. Örneğin tez içerisinde incelenen “Mehralı Bey, Üzüm Sepetini İndirdim Düze, Kan Ağlıyor Erzincan'ın Bağları, maya örneklerinden olan Akşam Olur Gölge Düşer Kayıya v.b” gibi eserler ses sahası bakımından geniş entervali olan uzun havalardır. Zaralı Halil zamanının kendisiyle denk olan usta yorumcularından Celal Güzelses ve Malatyalı Fahri Kayhan'dan etkilenmiş bir ses sanatçısıdır. Dolayısı ile onun okuduğu uzun havaların Malatya, Elazığ, Diyarbakır gibi farklı yörelerdeki uzun havalarla benzerlik göstermesi ve Sivas'ta ki diğer uzun havalardan değişik ses yapısında olmasının en önemli sebeplerinden birisi budur. Bir ikinci sebep ise Zaralı Halil'in kişisel ses yapısının genişliğini müziğine yansıtmasıdır.

Edebi açıdan da incelenen uzun havalarda konu itibarı ile daha çok seveda, ayrılık, doğa tasvirleri yer almaktadır. İklim şartlarının sert geçtiği Sivas'ta ekonomik sebeplerden dolayı gurbetlik ve ayrılık acıları sıkça rastlanılan bir olgudur. Bu olgu geride kalan,

ayrılık acısı çeken kişiler tarafından türküler ve uzun havalarda dile getirilmektedir. Kadere, yalnızlığa, ayrılığa ve ölüme sitemler incelenen uzun havalar içinde en çok konu edinilen kavramlardır. İncelenen uzun havalar içerisinde 8 tanesi ayrılık konusunu işlerken, 7 tanesi sevda konusunu işlemektedir. Geriye kalan 4 uzun hava içerisinde doğadan tasvirlerle Sivas anlatılırken, 1 tanesinde şahıs ele alınmış ve onun kahramanlığı konu edilmiştir.

Bu tezin bitiminde dikkat çekmesi gereken önemli olgulardan birisi Sivas'ta Çamşılı ve Emlek ağızları konusudur. Bu sebeple her iki bölgenin de daha iyi incelenip, ayrıntılı ve uzun süreli derleme çalışmaları ile buradaki ağız ve müzikal özelliklerin ortaya konması gereklidir. Bu sayede Sivas'ın müzikal kimliğinde önem arzeden iki ağzın, Arguvan ağzı uzun havaları ile aralarındaki fark ve benzerlikler daha iyi bir şekilde tespit edilecektir. Eğer aralarında çok büyük farklılıklar yok ise bu bölge uzun havalarının bir isim altında birleştirilerek kültür mirasının devam etmesi önem arzeden bir konudur.

KAYNAKÇA

- ACAR İsmail Hakkı, “Zara Folkloru” Sivas, 1990
- ASLANOĞLU İbrahim “ Her Yönden Sivas” Sivas , 1979
- ASLANOĞLU İbrahim “Sivas Meşhurları I- II ” Sivas 1000 Temel Eser, Sivas 2006
- ASAF kardeşler ”Yurdumuzun Nağmeleri” İstanbul 1926. s- 41-48
- AŞKUN Cem Vehbi ”Sivas Folkloru I- II “ Sivas 1000 temel eser. Sivas 2006
- AYRAL Alparslan “ Zaralı Halil Söyler” Sivas 1994, s. 6- 7
- CUMHURİYET Üniv. Yayınları ”Sivas’ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsatı” s.53-54
- DÖKMETaş Kubilay, Ö. Mustafa, T. Salih “ Notalarıyla Uzun Havalarımız” Ankara 1996 s.15-22
- DİLÇİN Cem “Örneklerle Şiir Bilgisi” Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 304- 305
- DERGAH yayınları “Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi” Cilt 1. 1977
- DUYGULU Melih, ”Alevî-Bektaşî Müziğinde Deyişler” İstanbul 1997
- ELMAS Kenan “Şarkışla Folkloru Bitirme Ödevi” Temmuz 1995 İ. T.Ü
- KARAHASAN Figen “Duygu Dolu Gönül Sesi Türkülerimiz” Alkım Yayınevi 2003.s. 51-55
- KAYA Doğan” Âşıkların Diliyle Sivas” Sivas Kültür Bakanlığı Yayınları 2006 s.31-35
- KAYA Uğur “Şiirleri ve Türküleriyle Âşık Sefil Selimi “ Anasam Yayınları 2001 IX-XII
- MUSİKÎ Mecmuası” Halk Musikîsinin Tonal Bünyesi ve Metrik Sistem” y.16.19??
- NEVİN Aylin “Uzun Havaalar”Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 25
- ODABAŞ Battal. ”Alevîlik Nedir” İstanbul,1998.
- ÖZBEK Mehmet “Folklor ve Türkülerimiz” İstanbul Ötüken Yayınları 1997 s.80-89
- SARISÖZEN Muzaffer ”Türk Halk Musikîsi Usulleri” Ankara 1962.s.52-53
- ŞENEL Süleyman ” Türk Halk Müziği Bilgileri” Yayınlanmamış ders notları 1997
- TRT Müzik Dairesi Yayınları “ Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi 3 ” Ankara Temmuz 2002
- TURHAN Salih, ”Türk Halk Müziğinde Çeşitli Görüşler” T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi /1992.
- YASAK İbrahim – Ahmet Kaleli , “Dünden Bugüne Sivas İli” 2. Baskı, Sivas, 1998

EKLER

(SİVAS İLİ HALK MÜZİĞİNDE YER ALAN UZUN HAVA ÖRNEKLERİ)

ÖZGEÇMİŞ

Aslen Sivas-Zara'lı olan Çiğdem Elmas, 1979 yılında İstanbul'da doğdu. İlk-orta ve Lise eğitimlerinin ardından 1997 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuarı "Ses Eğitimi" bölümüne girdi. Aynı yıl Milli Eğitim bakanlığı ve Milliyet Gazetelerin açmış olduğu yarışmalarda ses dalında iki kez Türkiye Birinciliği ünvanını aldı. 1998 yılında TRT İstanbul Radyosu Amatör Ses Yarışmasında "Bölge" ikincisi seçildi. 2002 yılında okuldan mezun oldu ve aynı yıl İTÜSEM' de konservatuara hazırlık kurslarında iki yıl repertuar hocalığı yaptı. 2004 yılında Dede Efendi Musikî Cemiyetinde" bağlama ve repertuar hocalığı" yaptı. Birçok konserde solist olarak görev aldı. Bazı özel televizyon ve radyo kanallarında programcılık ve sunuculuk görevlerini üstlendi. Şu anda Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi "Folklor ve Müzikoloji Bölümünde" Yüksek Lisans yapmakta olan öğrencinin "Muhabbet Eyledik" isimli bir albüm çalışması da mevcuttur. Bu albüm çalışmasının dışında "Kınalı Kuzular" ve " Can Türküler 1 " adlı albümlerde de seslendirmiş olduğu birer türkü ile yer almaktadır.